

MTA TK Gyerekesély Műhelytanulmányok 2014/7

Edelényi kistérség

A kistérségben élő gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetének, igényeinek és szükségleteinek felmérése 2014

Polonyi Gábor

**MTA TK
Budapest
2014**

Készült a TÁMOP-5.2.1 támogatásával

Írta: Polonyi Gábor

Szerkesztette: Fekete Attila

Kiadja az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

1014 Budapest, Országház u. 30.

<http://gyerekesely.tk.mta.hu/>

ISSN 2064-910X

Tartalom

Összefoglaló	4
1. A helyzetfelmérés módszerei	6
1.1. A vizsgálati minta	6
1.2. A kutatás kérdőíve	9
2. Demográfiai jellemzők	9
3. Foglalkoztatottság	13
4. Anyagi helyzet	15
5. Lakáshelyzet	24
6. Nevelés, oktatás	27
6.1. Bölcsőde	27
6.2. Óvoda	29
6.3. Iskola	31
7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége	37
8. Egészség	44
9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények	46
10. Gyerekszegénység elleni program	49
MELLÉKLET	50

Összefoglaló

A kistérségben zajló demográfiai folyamatok, ha nem is erősítik, de nem is gyengítik a gyermekes családok szegénységi kockázatát.

A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül az országos átlaghoz képest jóval magasabb a három- és többgyermekes háztartások aránya, viszont az egyszülős háztartások aránya sokkal alacsonyabb az országos átlagnál.

A kistérség egyik legnagyobb problémája a nagyarányú munkanélküliség, ezzel együtt a foglalkoztatottság alacsony szintje, illetve a munkalehetőség hiánya.

A gyermekes háztartásokban élő gazdaságilag aktívak, a munkaerőpiacról élők aránya több mint 20%-kal marad el az országos átlagtól. A negatív munkaerőpiaci tendenciákat valamelyest orvosolja a közmunka lehetősége. A gyermekes háztartásokban élő munkanélküliek aránya azonban így is jóval az országos érték fölött van.

A gyermekes családok szegénységi kockázatát növeli az alacsony iskolázottsági szint is.

A gyerekes családokban jelentős a 8 általánost végzettek aránya. Ugyanakkor a szülők gyermekeik leendő iskolai végzettségével kapcsolatos elvárásai elég magasak.

Az országos átlaghoz képest alacsony a gyermekes családok jövedelme, s ennek következtében a gyermekek többsége szegénységben él.

A kistérségben élő gyermekes családok jövedelmének átlagos értéke a gyermeket nevelő családok országos jövedelemátlagának mindössze 60%-a. Az alacsonyabb átlagos jövedelem a szegénységi ráta növekedésével is együtt jár: a kistérségben a 0-17 éves gyermekek 69%-a szegénységben él.

A gyermekes háztartások lakásminősége jelentősen elmarad az országos átlagtól.

A szubstandard lakások aránya 32%, ez több mint tízszerese az országosan mért értéknek.

Az oktatási intézmények közül az óvodákat a szülők pozitívan értékelik, az iskolákhoz valamivel kritikusabb a hozzáállás.

Adataink szerint negatívabb vélemények az oktatási intézmények személyi feltételeivel kapcsolatban fogalmazódnak meg, illetve az iskolai/óvodai agresszióval kapcsolatban figyelhetők meg szülői félelmek.

A gyermekek szükségleteinek kielégítettségében hiányok tapasztalhatóak.

Anyagi okok miatt már a gyermekek biológiai alapszükségeit (táplálkozás, ruházkodás) sem minden esetben képesek kielégíteni a (szegényebb) családok. Ahogy haladunk a „magasabbrendű” szükségletek felé, úgy csökken a gyermeki igények kielégítettsége.

A rossz anyagi körülmények a magzati fejlődéstől a betegségek kialakulásáig hatással vannak a gyerekek életére.

A tartós betegségek (pl. asztma, allergia) előfordulási gyakorisága lényegesen magasabb a kistérségben, mint országosan (15 versus 8%).

A Gyerekszegénység elleni program ismertsége, elterjedtsége átlagosnak mondható.

A kérdezettek 25%-a hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. A különböző programelemekben a mintába került gyermekek 11%-a, illetve a felnőttek 7%-a vett eddig részt.

1. A helyzetfelmérés módszerei

Az adatfelvétel az Edelényi kistérségben élő gyermekes családok reprezentatív mintáján készült 2014 márciusában. A kistérségben a kérdezést Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet oktatói és hallgatói végezték. A kistérség 47 települése közül 13 került bele a felmérésbe. A települések a következők voltak: Bódvaszilas, Damak, Edelény, Meszes, Perkupa, Rakaca, Rakacaszend, Szalonna, Szendrő, Szendrőlád, Szögliget, Tomor és Ziliz. A kiválasztás menetének részleteit az alábbiakban mutatjuk be.

1.1. A vizsgálati minta

Az országos és járási népesség-nyilvántartás, valamint a jegyzőktől származó nyilvántartás adataiból gyerekszám szerinti rétegzett valószínűségi mintát készítettünk. A lekérdezéshez szükséges reprezentatív mintát többlépcsős, csoportos valószínűségi mintavételi eljárással alakítottuk ki, olyan tényezőkre támaszkodva, amelyekről feltételeztük, hogy befolyásolják a gyermekes családok életkörülményeit. Ezen tényezők között szerepelt: az adott háztartásban élő gyerekek száma, lakhelye, valamint az, hogy a háztartásban élnek-e olyanok, akik romának vallják magukat.

A mintaválasztás első lépcsőjében a kistérség 47 településéből 13-at választottunk ki – a kistérségi szakemberekkel egyeztetve –, amelyek a kistérség egészét reprezentálják.

A települések kiválasztása előtt azokat csoportosítottuk nagyságuk (500 fő alatti, 500-1000 fő közötti, 1000 fő feletti, városok) és a roma népesség aránya szerint (alacsony, közepes, magas arány). A cél az volt, hogy az előzetesen meghatározott szempontok alapján kirajzolódó település-típusok mindegyike egyenlő esélyt kapjon a mintába való bekerülésre. (A települések besorolását a település-nagyság illetve a roma

populáció nagyság mátrixában az 1. tábla mutatja.) A kiválasztás során tekintettel voltunk arra is, hogy a legfontosabb Gyerekesély programelemeket működtető települések is szerepeljenek a mintában.

1. tábla: Az Edelényi kistérségi településminta kialakítása

	0-500 fős település	501-1000 fős település	1000 fő feletti település	város
Alacsony roma arány 0-10%	Damak Meszes Ziliz	Szögliget	Bódvaszilas	Edelény
Közepes roma arány 11-29%	Tomor	Perkupa	Szalonna	Szendrő
Magas roma arány 30% ill. 30% feletti	Rakacaszend	Rakaca	Szendrőlád	

A mintaválasztás során a kistérség központjában, Edelényben illetve a másik városban, Szendrődön 10%-os merítéssel dolgoztunk. A további – mintába bevont – településeken pedig 30%-os merítéssel számoltunk.

A háztartásokat az egy-, két- és háromgyerekes háztartás kategóriákon belül véletlen címgenerálással választottuk ki, tehát a háztartások a mintába véletlenszerűen kerültek be.

A lekérdezés során adódott kisebb mintabeli eltolódásokat utólag súlyozással korrigáltuk. A súlyozott adatbázis 388 háztartásra és 821 gyermekre tartalmaz adatokat (Az elemszámokat a 2. tábla mutatja be.)

2. tábla: Az Edelényi kistérség vizsgált településein élő gyermekes háztartások száma összesen és a súlyozott vizsgálati mintában (db)

település	gyerekes háztartások							
	populáció				minta			
	egy	kettő	három és több gyermek	összesen	egy	kettő	három és több gyermek	összesen
Bódvaszilas	51	23	17	91	16	7	5	28
Damak	14	5	4	23	4	2	1	7
Edelény	510	273	147	930	51	27	15	93
Meszes	7	3	5	15	2	1	2	5
Perkupa	29	15	29	73	9	6	9	24
Rakaca	42	28	37	108	13	8	11	32
Rakacaszend	16	13	13	42	5	4	4	13
Szalonna	53	27	42	122	16	8	13	37
Szendrő	154	121	153	428	15	12	15	42
Szendrőlád	84	55	124	263	25	17	37	79
Szögliget	27	3	8	38	8	1	2	11
Tomor	10	8	3	21	3	2	1	6
Ziliz	21	11	8	40	6	3	2	11
összesen	1018	585	590	2194	173	98	117	388

1.2. A kutatás kérdőíve

Az adatfelvétel során a mintába került családok körében először egy Háztartás kérdőív alapján gyűjtöttünk információkat a háztartásban élő személyek neméről, életkoráról, iskolázottságáról, gazdasági aktivitásáról, a család szerkezetéről, jövedelmi viszonyairól, segélyekhez, támogatásokhoz való hozzáférésükről, lakáshelyzetükről, esetleges díjhátralékaikról, fizikai és mentális egészségi állapotukról, saját helyzetükhöz való viszonyulásukról. Következő lépésben a háztartásban élő minden gyermekről külön kérdőívet vettünk fel (Gyermek kérdőív), melynek célja volt feltérképezni a családban élő összes gyermeknél a következő témaköröket: óvodai, iskolai jellemzők, számítógép- és internethasználat, gyermekbetegségek előfordulása, gyermek-szükségletek kielégítettsége, gyermek-szülő kapcsolatának jellege. (A felmérésben használt kérdőíveket a 2. számú mellékletben adjuk közre.)

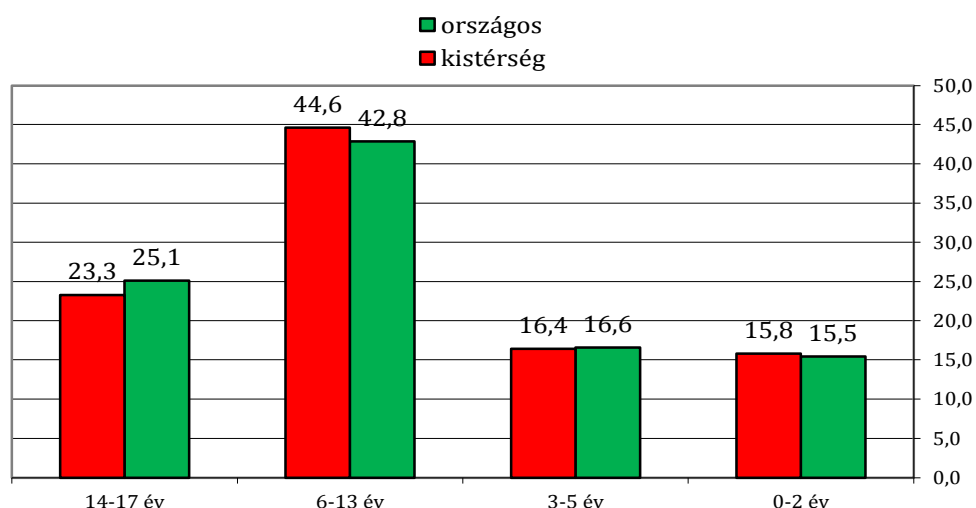
Azon túl, hogy a tanulmányban bemutatjuk az Edelényi kistérségre vonatkozó adatokat, ezeket összevetjük az országos átlaggal is. Az országos referencia értékek egy része a 2011-es Népszámlálás adataiból, másik része pedig a TÁRKI 2012-es országos reprezentatív felméréséből származik (TÁRKI Háztartásmonitor 2012). A gyermeki szükségleteknél az összehasonlítás alapjául a KSH 2009. évi Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel EU-SILC indikátorai szolgálnak. A hivatkozás nélküli adatok a jelen helyzet-, igény- és szükségletfelmérés alapját képező, 2014-es kérdőíves felvételtől származnak.

2. Demográfiai jellemzők

A gyermekek életkori megoszlása a kistérségben lényegében az országos mintázatot követi, csak árnyalatnyi különbségek érzékelhetők.

Országosan a vizsgált két szélső gyermek életkorcsoport (0-2 évesek illetve 14-17 évesek) számosságában 10%-os különbség van, az Edelényi kistérségben is ugyanez a különbség jelentkezik (1. ábra). A legalacsonyabb korcsoportban (0-2 évesek) a gyerekek majdnem feleannyian vannak, mint a legidősebb korcsoportban (14-17 évesek), ami hangsúlyos gyerekszám csökkenést mutat és vetíti előre (ez a demográfiai csökkenés azonban az országos átlagnak megfelelő). A kedvezőtlen demográfiai tendencia a kistérség gyermekintézményeinek fennmaradása szempontjából is negatív következményekkel járhat, illetve hosszú távon is a gazdasági aktivitás további csökkenését vetíti előre.

1. ábra: A kistérségben élő gyermekek életkori eloszlása (%)¹

Ha a gyermekek arányát a népességen belül vizsgáljuk, akkor azt mondhatjuk, hogy a kistérség korösszetétele fiatalosabb jellegű, mint amit az országos átlag mutat. A kistérségben a száz aktívkorúra jutó gyerekszám - a gyermeknépesség eltartottsági rátája - az országos mutatókhoz képest jóval magasabb értéket mutat. Míg országosan 100 aktívkorúra 24 gyerek jut, addig az Edelényi kistérségben ugyanez az érték 34. Mindez a kistérségben - az országoshoz hasonlóan - az időskorúak magas arányával párosul (országosan 100 aktívkorúra 38 időskorú jut, az Edelényi

¹ Népszámlálás 2011 adatai alapján.

kistérségben lényegében ehhez hasonló adatot regisztrálhatunk: 36). Tehát egyik oldalról a térség fiatalos jellege rajzolódik ki, ugyanakkor az előregedés jelei is megmutatkoznak, hiszen 100 gyermekkorúra egy árnyalattal több időskorú jut. A demográfiai válság azonban kevésbé érezteti a hatását a kistérségben. Ha a gyermekkorúak és az időskorúak számát vetjük össze, akkor az országos állapotok egyértelműen az előregedés jeleit mutatják - hiszen 100 gyermekkorúra ennél lényegesen több időskorú jut. Az országos átlaghoz képest az előregedés a kistérségben jóval kisebb mértékű: míg országosan 100 gyermekkorúra 161 időskorú jut, addig az Edelényi kistérségben ez az arány jóval alacsonyabb, száz gyermekkorúra 108 időskorú jut.²

A gyerek-társadalom belső, etnikai összetétele nagyon specifikus képet mutat a kistérségben. Míg országosan a roma származású gyermekek aránya 11% körül mozog, addig ugyanez az érték az Edelényi kistérségben meghaladja az 50%-ot. A felmérés során azokat tekintettük romáknak, akik annak vallották magukat, tehát a népszámláláshoz hasonlóan a kérdőívben is az önbevallás elvére építettünk. Több metszetben nyilatkozhattak erről a kérdésről a kérdezettek (a megkérdezett első- és másodsorban milyen nemzetiségűnek vallja magát/ a kérdezetten kívül van-e olyan személy a háztartásban, aki romának tekinti magát.) Ezeket a válaszokat összesítve azokat tekintettük romáknak, ahol a háztartásában legalább egy személy romának vallotta magát.

Az Edelényi kistérségben tehát az országosnál jóval magasabb (az országos érték ötszöröse) a roma gyerekek aránya. Lényegében mindegyik általunk vizsgált gyermek alkorcsoportban többségben vannak a roma gyermekek és az adatok sugallják, hogy a roma családok magasabb termékenysége és nagyobb gyerekvállalási hajlandósága következtében ebben a megoszlásban a jövőben további elmozdulás várható a roma származásúak javára. Az adatok azt mutatják, hogy az életkor csökkenésével párhuzamosan fokozatosan nő a roma gyerekek százalékos aránya. A legfiatalabb korosztályokban (0-2 évesek) jelentős többségben (72%) vannak a roma

² Népszámlálás 2011 adatai alapján.

nemzetiségű gyermekek (3. tábla). Összehasonlításképpen a legidősebb korosztályban ugyanez az arány 52%, tehát itt még ebből a szempontból kiegyenlített a helyzet. Mindez a tendencia azt is jelenti, hogy a közeljövőben azzal kell számolni, hogy a kistérségben növekedni fog az oktatási intézményekben megjelenő roma származású gyerekek aránya.

3. tábla: A 0-17 éves roma gyermekek aránya korcsoportonként az Edelényi kistérségben(%)

korcsoport	nem roma	roma
0 - 2	28,2	71,8
3 - 5	40,8	59,2
6 - 13	42,5	57,5
14 - 17	48,5	51,5
kistérség összesen	41,7	58,3
országos ³	88,7	11,3

A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok közül az országos átlaghoz képest magas a három- és többgyermekes háztartások aránya. Az egyszülős háztartások aránya viszont jóval alacsonyabb az országosnál (4. tábla). Az elszegényedés kockázatát tekintve az egyik legveszélyeztetettebb családtípust az egyszülős családok képviselik. Az Edelényi kistérségben ez a veszélyeztetett családtípus jóval kisebb arányban fordul elő, mint országosan (22% versus 3%). A másik veszélyeztetettebb családtípus, a három- vagy többgyermekes nagycsaládok esetében a 14%-os országos adathoz képest már jóval magasabb értéket mértünk (30%).

A mintába került összes gyermekes háztartás majdnem fele (48%-a) roma háztartás, a három- és többgyermekes háztartások között ez az arány eléri a 71%-ot, tehát itt a roma családok az abszolút többséget alkotják. Összehasonlításképpen az egy

³ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

gyermekes családoknál a roma háztartások aránya 33%, tehát itt a nem-roma háztartások vannak többségben (67%).

Ezek az összefüggések azt mutatják, hogy az oktatási intézményekben (első lépcsőben az óvodákban, második lépcsőben pedig az alapfokú tanintézményekben) nem csak arra kell felkészülni, hogy a roma tanulók aránya még magasabb lesz, hanem arra is, hogy jelentős részük magas szegénységi kockázatú családból fog érkezni.

4. tábla: A magas szegénységi kockázatú háztartástípusok előfordulása a mintában (%)

	országos ⁴	kistérség
egy szülő gyermekkel típusú háztartások	22	3,0
három- és többgyermekes háztartások	14,2	30,2

3. Foglalkoztatottság

A kistérség egyik legnagyobb problémája a nagyarányú munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság alacsony szintje. A gyermekes családokban élő aktív korúak (16-62 évesek) 31%-a tekinthető munkaerőpiaci szempontból aktívnek, ez az érték több mint 20%-kal marad el az országos átlagtól. A negatív munkaerőpiaci tendenciákat valamelyest orvosolja a közmunka lehetősége, hiszen nagyon sokan tartoznak ebbe a munkaerőpiaci csoportba a kistérségben (17%). A közfoglalkoztatottak aránya kb. fele a hosszabb távon és rendszeresen dolgozó alkalmazottak, illetve vállalkozók arányának (30%). Az alkalmilag munkát vállalók aránya 1% a kistérségben. A munkanélküliség a közfoglalkoztatottság ellenére is jelentős a kistérségben, a munkanélküliek aránya jóval az országos átlag felett van. Nagyon magas a különböző jogcímenek eltartottnak tekinthető családtagok száma is (5. tábla).

⁴ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

5. tábla: A gyermekes családokban élő aktív korúak gazdasági aktivitása az Edelényi kistérségben (%)

	kistérség
aktív (alkalmazott, vállalkozó, alkalmi munkát végez)	31,0
közmunkás	17,0
munkanélküli (segélyezett, ellátás nélküli)	14,1
gyes-en lévő	11,0
nyugdíjas	4,7
eltartott	22,2
összesen	100

A munkalehetőségek hiánya mellett az elhelyezkedést nehezítheti az itt élők alacsonyabb iskolázottsági szintje, s ez a tényező is növelheti a háztartások szegénységi kockázatát. A gyermekes családokban élő felnőttek 59%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik (6. tábla). A munkaerőpiacon az elhelyezkedéshez nagyobb esélyt adó közép- illetve felsőfokú végzettséget 18%-nyian tudnak felmutatni.

6. tábla: A gyermekes családokban élő felnőttek legmagasabb iskolai végzettsége az Edelényi kistérségben (%)

	%
kevesebb, mint 8 általános	11,8
8 általános	47,2
szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	21,6
érettségi	12,9
felsőfok	6,5
összesen	100,0

4. Anyagi helyzet

A gyermekes családok szegénysége megragadható mind objektív, mind szubjektív mutatókkal. A Háztartás kérdőívben mindkettőt mértük. Az objektív mutatókkal (1) elsősorban azt térképeztük fel, hogy milyen a családok jövedelmi helyzete, valamint milyen kiadásokra van elegendő pénzük a családoknak, illetve melyek azok a szükségletek, amelyeket inkább háttérbe szorítanak. A szubjektív mutatók arról árulkodnak, hogy miként vélekednek a megkérdezettek saját helyzetükről (2).

(1) Objektív mutatók

A kistérségben élő gyermekes családok jövedelmének átlagos értéke a gyermeket nevelő családok országos jövedelemátlagának mindössze 60%-a. A KSH 2011-es adatai alapján az egy főre jutó havi nettó jövedelem az összes háztartásra vetítve 82 400 forint volt. Ezen belül, ha csak a gyermekes háztartásokra koncentrálunk, akkor 67 100 Ft.⁵ Ugyanez az érték adataink szerint az Edelényi kistérségben mindössze 40.000 Ft. Az alacsonyabb átlagos jövedelem a szegénységi ráta növekedésével is együtt jár: a kistérségben a 0-17 éves gyermekek 69%-a szegénységben él⁶. A gyermekszegénység mértéke országosan 26%, tehát az eltérés igen jelentős (7. tábla). A kistérségben a gyermekek túlnyomó többségéről az mondható el, hogy anyagilag nagyon rossz körülmények között él.

⁵ Forrás: Jövedelmi helyzet 2011. Statisztikai Tükör VII. évf. 15. szám. KSH Budapest 2013.

⁶ A mára elterjedtebbnek mondható az OECD2 skála szerint számított ekvivalens jövedelem mediánjának 60%-ánál alacsonyabb jövedelemből él.

7. tábla: A szegénységben élő gyermekek aránya a 0-17 éves korosztályban az Edelényi kistérségben (%)

	országos		kistérség
	2009 ⁷	2012 ⁸	2013
medián 60%-a alatt (OECD1)	30,4	31,6	72,4
medián 60%-a alatt (OECD2)	21,9	26	68,5

Az elemzés további részében a szegénységi küszöb alatt, illetve felett élőket külön fogjuk szerepeltetni, hogy még plasztikusabban jelenhessenek meg a kistérségben élő szegényekkel kapcsolatos adatok. A két csoport belső etnikai összetétele egyébként sajátos képet mutat. Ha nem is beszélhetünk teljesen homogén csoportokról, de nagyon élesen elválík egymástól a két csoport társadalmi, etnikai karaktere. A szegénységi küszöb alatt élő gyermekek 76%-a ugyanis roma származású, s 24%-a nem. A szegénységi küszöb fölött élő gyermekek etnikai összetétele még egyneműbb: itt a gyerekek 80%-a nem roma családban él, s 20%-uk „érkezik” roma családból. Másik oldalról megközelítve a kérdést: a roma családból „induló” gyermekeknek – a nem roma családokban élő gyerekekhez képest – kétszer nagyobb az esélye arra, hogy „szegény” családban éljen. A roma gyerekeknek ugyanis 89%-a sorolódik a szegénységi küszöb alatt élő családokhoz, a nem-roma gyerekeknek viszont „csak” 40%-a.

A kistérségben élő gyerekes családok 29%-a érzi úgy, hogy beosztással még jól kijönnek, s néhányan gondok nélkül élnek (3% - 8. tábla). A pénzügyi zavarok általában abban a formában jelentkeznek, hogy a hó végére már valami probléma merül fel, mert „éppen, hogy kijönnek a havi jövedelmükből”. A megkérdezett szegényebb háztartások körében ez a domináns vélemény típus. De a szegényebb rétegek tagjai majdnem ugyanilyen arányban számolnak be komolyabb problémákról,

⁷ TÁRKI Háztartásmonitor 2009

⁸ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

állandósuló, hosszan tartó anyagi gondokról. Még súlyosabb esetekről – szó szerinti nélkülözésről – pedig a háztartások közel egytizede számolt be.

Az országos arányokkal történő összehasonlításból az tűnik ki, hogy a kistérség lakói összességében az országos helyzethez hasonlóknak látják a saját helyzetüket, de a szegényebb rétegek tagjai már rosszabbnak ítélik meg anyagi lehetőségeiket.

8. tábla: Hogy érzi, Önök anyagilag...? (%)

	országos ⁹	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
...gondok nélkül élnek	1,6	3,0	1,5	5,1
...beosztással jól kijönnek	23,3	28,7	11,3	53,5
...éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	40,5	35,9	42,1	27,2
...hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	25,6	23,6	31,3	12,6
...nélkülözések között élnek	9	8,8	13,8	1,6
összesen	100,0	100	100	100

Erre az adatsorra rímel, hogy egy másik kérdés kapcsán a családok 77%-a számolt be arról, hogy az elmúlt 12 hónapban előfordult velük, hogy a hónap végére elfogyott a pénzük. A családok szintén jelentős hányada (67%) úgy nyilatkozott, hogy saját forrásból nem lenne képes fedezni egy nagyobb összegű váratlan kiadást. Ezek a jelenségek a szegényebb családok körében szinte már teljesen általánosnak mondhatók (92% illetve 85%).

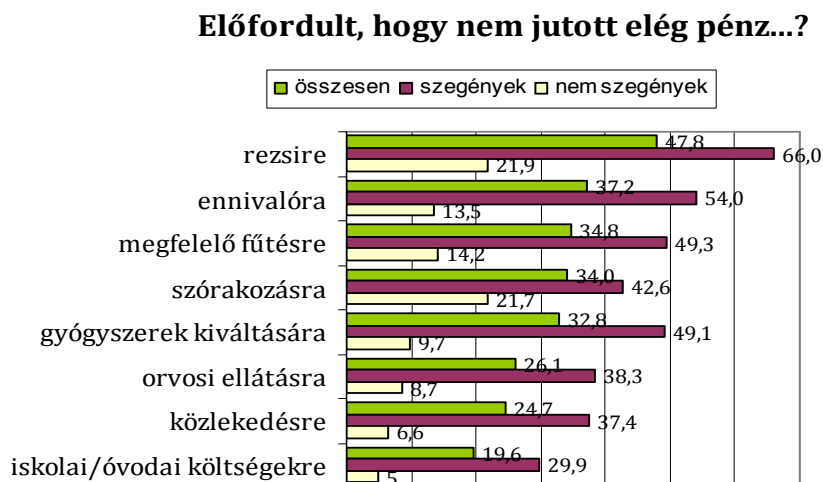
A gyermekes családok nagy hányadát érintő szegénység a különböző típusú szükségletek kielégítetlenségének mértékében is megragadható. Vizsgálatunk során nemcsak a közüzemi számlák kiegyenlítésére fókuszáltunk, hanem más fontos mutatót is mértünk.

⁹ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

Az adatok azt mutatják, hogy a megkérdezett családok nagy részének elsősorban a rezsi kifizetése okoz gondot: körülbelül minden második család esetében erre már nem jut elegendő pénz (2. ábra). Ugyancsak sokan vannak, akiknek a szükséges élelem megvásárlása okoz gondot, ez körülbelül minden harmadik-negyedik családra igaz. De majdnem ugyanennyi családnak a megfelelő fűtés biztosításán kell spórolnia vagy éppen a gyógyszerek kiváltásán. Ezek a nehézségek még hatványozottabban jelentkeznek a szegényebb családok körében. De mindegyik vizsgált kielégítetlen szükséglet kapcsán sajnos jelentősebbnek mondható a szegény családok érintettsége (pl. orvosi ellátásra, közlekedésre, stb. fordítandó kiadások tekintetében is).

Az összesített hiány-listán még egy szükséglet emelkedik erőteljesebben, ez pedig a szórakozás. Magas azoknak aránya, akiknek nem jut elegendő pénzük ilyen fajta kiadásra (34%). Árnyalja a képet, hogy e területtel kapcsolatban többen úgy nyilatkoztak, hogy nem is szoktak erre költeni. Az ő esetükben „csak” a hiányt állapíthatjuk meg, s nem a kielégítetlen igényt. S ez a probléma elsősorban a nem szegény családok esetében hangsúlyos.

2. ábra: A háztartások néhány alapvető szükségletének kielégítettsége az Edelényi kistérségben (%)

A megkérdezett háztartások viszonylag nagy hányadának van valamilyen összecszerűen meghatározható tartozása (33%). Ez elsősorban a szegény háztartásoknál figyelhető meg (46%), a nem szegény háztartások védettebbek ezzel szemben (15%). Az adósság összege néhány ezer forinttól több millió forintig terjed. A tartozások mediánja (középértéke) 60 ezer Ft, tehát az adósok körülbelül felénél az elmaradás összege maximum ekkora. Megfigyelhető, hogy a nem szegény háztartások, ha rendelkeznek tartozással, akkor annak összege jóval magasabb (medián: 100.000 Ft).

A tartozások sokféle formában jelentkeznek. A legtöbben valamilyen hiteltartozásról beszélnek, s ezzel kapcsolatban elsősorban a magántermészetű kölcsönök esetében történő elmaradások kerülnek szóba (16%) – szinte kizárólag csak a szegény családok körében – s csak másodsorban jelentkeznek a banki hitelek/áruhitelek esetében történő elmaradások (9%)(3. ábra).

A nem szegény családok tagjai csak nagyon ritkán említenek meg olyan területet, ahol elmaradásuk van. A szegényebb családok esetében ezek a problémák sokkal

gyakrabban jelentkeznek, lényegében minden tartozás-forma esetében ők a tipikus fizetni nem tudók. A hiteltartozáson túl a rezsi költségek kapcsán jelentkeznek fizetési problémák. A villanyszámlák kifizetetlensége a leggyakoribb probléma, de sokszor a víz-, csatornadíjjal illetve egyéb rezsiköltségek kifizetésével is elmaradásban vannak.

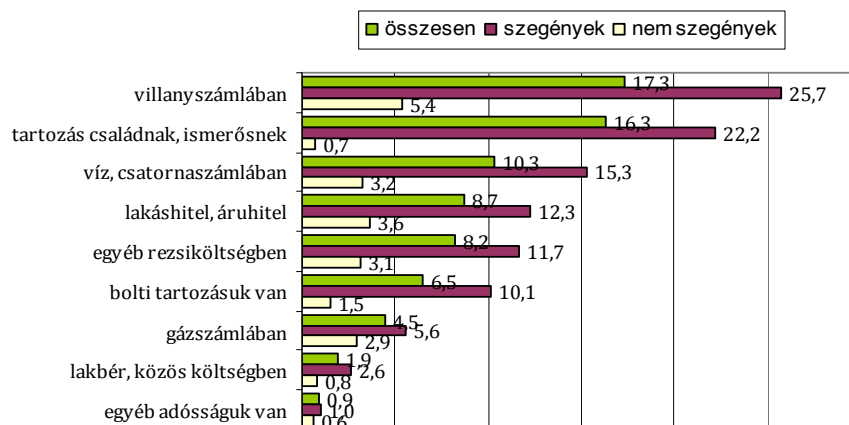
Árnyalja a képet, hogy sok kategóriánál magas azon háztartások aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy nincsenek is ilyen jellegű költségeik (ez fontos akkor, amikor a lakbér-, vagy a hiteltartozásokat vizsgáljuk, vagy amikor a gázzámla-elmaradásokat nézzük – van-e egyáltalán gázellátás az ingatlanban.)

A rezsitartozások oda is elvezettek, hogy a villanyt ki kellett kapcsolni, ez a családok 15%-ával fordult már elő. (A szegényebb családok körében minden negyedik családban szüneteltették már az áramszolgáltatást.) A vízszolgáltatás kikapcsolása is gondot jelentett néhány családnak: az érintettek 6%-a jelezte, hogy ezt a szolgáltatást díjfizetés elmaradása miatt le-/kikapcsolták nála. A vezetékes gázszolgáltatás esetében ilyen drasztikus lépésre az esetek 8%-ában került eddig sor, igaz a gáz sok családhoz nincs is bevezetve.

A megkérdezettek 11%-a érzi úgy, hogy – az eladósodás következtében – jelenlegi lakását akár el is veszítheti (szegények: 16%, nem szegények: 3%).

3. ábra: Eladósodás mértéke a gyermekes háztartások között az Edelényi kistérségben (%)

Van-e valamilyen adósságuk, kifizetetlen hátralékuk?

A szegénység enyhítésében nagy szerepe lehet a családok által kapott természetbeni juttatásoknak, melyeknek számos formáját kaphatják/igényelhetik a családok (9. tábla).

Összességében viszonylag sokan tettek említést valamilyen természetbeni ellátásról. Ezek közül legtöbbször azt említik meg, hogy elengedik számukra a tankönyv és gyermekintézmény térítési díját (60%). Viszonylag magas azon családok aránya is, amelyek élelmiszert, illetve tüzelőt kapnak (50%). A szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás tekintetében a szociális étkeztetés lehetőségét 30%-nyian vették igénybe. Érdeemes kiemelni, hogy sokan a szociális földprogram, vagy a „Minden gyerek lakjon jól!” elnevezésű kezdeményezés keretében kisállathoz vagy vetőmaghoz is jutottak (33%). Mindezen természetbeni juttatásokban sokkal nagyobb számban részesülnek, a rászorultabb, szegény családok.

Az eddigiekhez képest jóval kisebb azok aránya, akik másfajta szociális/természetbeni juttatást kapnak. Ezek közül még első helyen a közgyógyellátást lehet kiemelni (21%). A megkérdezettek elmondása szerint a családsegítő, illetve a gyermekjóléti szolgálat segítségét jóval kevesebben veszik igénybe (10%), s még kevesebben az adósságkezelési, illetve fogyatékosokat

támogató szolgáltatásokat, ezeket gyakorlatilag senki sem vette igénybe a családok közül (1-2%). Megfigyelhető, hogy az aktuális jövedelmi helyzet a ritkábban igénybe vett szolgáltatásoknak a „használatát” kevésbé határozza meg.

9. tábla: A gyermekes háztartásoknak nyújtott természetbeni ellátások az elmúlt 12 hónapban az Edelényi kistérségben

Milyen természetbeni juttatásban részesült? %	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
tankönyv, gyermekintézmény térítési díja	60,3	73,6	41,5
élelmiszer, tüzelő juttatás	49,5	57,9	37,5
kisállat, vetőmag földprogram vagy Minden gyerek lakjon jól! programok keretében	32,7	44,7	15,7
szociális étkeztetés	30,0	37,4	19,4
közigazgatás	20,5	23,8	15,8
családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálattól	9,7	10,3	8,8
fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	2,1	2,7	1,2
adósságkezelési szolgáltatás	1,0	0,3	1,9

(2) Szubjektív mutatók

A fenti objektív mutatókon kívül a szegénységet szubjektív szempontból is mértük például úgy, hogy megkértük a családokat, hogy nyilatkozzanak saját helyzetükről.

A vázolt anyagi gondokkal együtt a megkérdezettek többsége nem mondja azt magáról, hogy teljes mértékben szegény, 24% nyilatkozott így, s a jövedelmi mutatók alapján szegénynek mondható családokban ugyanez az arány 36%. A domináns vélemény inkább az, hogy „csak bizonyos értelemben vagyunk szegények” (57%).

Összességében csak a családok egyötöde az, amely önmagát egyáltalán nem sorolja be a szegények csoportjába. De még az objektíve nem szegényeknek tűnők körében is csak négytizednyien vannak ilyenek (41% - 10. tábla). A többség még ebben a csoportban is – szubjektíve - bizonyos értelemben inkább szegénynek tartja magát.

10. tábla: Ön mit mondana a szegénységről: jelenleg Önök...?

	%	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
teljes mértékben szegények		23,6	36,4	5,2
bizonyos értelemben szegények		56,8	58,7	54,1
nem szegények		19,5	4,9	40,7
összesen		100,0	100,0	100,0

A háztartások egy részének romló anyagi helyzetét mutatja, hogy a megkérdezettek egyharmada - 36%-a - úgy érzi, hogy 3 évvel korábban jobban élt, mint most. A családok relatív többsége - 46%-a - azon a véleményen van, hogy helyzetük alapvetően nem változott. Kevesebben érzékelik azt, hogy most jobban élnek, mint korábban (18%). Ebben a tekintetben jelentős különbség nem mutatkozik a szegény és nem szegény családok között, úgy tűnik, hogy a válság mindenkit egyaránt sújtott.

A jövő vonatkozásában is szkeptikusak a kérdezettek. A várakozások iránya hasonló az elmúlt években megélt változások irányához. A relatív többség továbbra is a helyzet szinten maradását, a stabilizálódást vetíti előre (36%). De lényegében ugyanennyien vannak, akik további romlást várnak (31%), illetve akik bizakodnak abban, hogy helyzetük javulni fog az elkövetkező három évben (32%). A jelenlegi anyagi helyzet itt már jobban befolyásolja a válaszokat, a várakozásokat: a szegényebb családok körében valamivel nagyobb mérvű a pesszimizmus, körükben magasabb a visszaesést prognosztizálók aránya (szegények: 38%, nem szegények: 21%).

5. Lakáshelyzet

A bérlakások aránya Magyarországon igen alacsony, s a gyermeket nevelő családoknak is alig 7%-a él bérlakásban. Eredményeink szerint az Edelényi kistérségben is kevesen, s az országos átlaghoz képest pedig még kevesebben élnek bérlakásban (5%). (A kategóriában megjelennek az önkormányzati bérlakások is, de elsősorban a magánszemélyek tulajdonában álló bérlemények alkotják ezeket az ingatlanokat.) A családok döntő többsége – 88%-a – tulajdonosként él lakásában, 8% pedig más jogcímen – például szívességi lakáshasználóként vagy szolgálati lakásban lakóként (11. tábla).

A lakások helyzetének feltérképezésére léteznek objektív és szubjektív mérőszámok. Objektív mérőszámokkal (1) lehet mérni a lakásban lakók számának arányában a lakás alapterületét, a szobák számát, a lakások felszereltségét, komfortfokozatát. Szubjektív mérőszámokkal (2) arra mutathatunk rá, hogy a kérdezett vagy egy külső szemlélő hogyan vélekedik, mit gondol a lakásról, annak állapotáról, felszereltségéről.

(1) Objektív mutatók

A lakások felszereltsége jelentősen elmarad az országos átlagtól, minden jellemző kapcsán sokkal rosszabb értékeket mutatnak a jelzőszámok (11. tábla). A legmegdöbbentőbb adatsor a WC-vel való ellátottságnál figyelhető meg: a WC-hiány több mint tízszerese az országos átlagnak, s a szegény családok esetében pedig azt lehet megállapítani, hogy a gyerekek majdnem fele olyan lakásban él, ahol a lakásban nincs vízöblítéses WC. De a többi jellemző kapcsán sem sokkal jobb a helyzet. A fürdőszoba hiány az országos adat hétszerese, a vezetékes víz hiánya pedig annak kilencszerese. Nem véletlen, hogy az úgynevezett szubstandard lakások aránya kiugróan magas (32%), különösen, ha a gyerekes családok körében országosan jellemző adattal vetjük össze (3%). Ez az adat még drámaibb a szegény családok körében (47%).

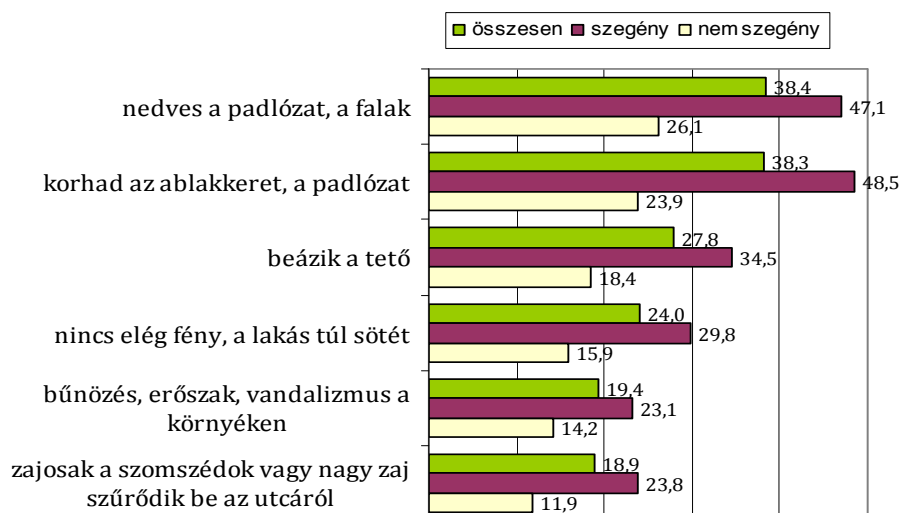
11. tábla: A gyermekes háztartások lakásainak főbb jellemzői az Edelényi kistérségben (az összes lakás %-ában)

	országos¹⁰	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
bérlakás	6,8	4,6	4,9	4,1
nincs fürdőszoba	2,5	18,5	25,8	8,1
nincs vezetékes víz	2,3	20,5	29,3	8,0
nincs WC	2,5	29,7	43,7	9,9
zsúfolt lakás	12,3	30,3	40,7	15,7
szubstandard lakások	3,0	32,3	47,2	11,3

Sok esetben nemcsak a lakások felszereltsége, komfortfokozata hagy kívánni valót maga után, hanem a lakások fizikai állapota, illetve maga a lakókörnyezet (4. ábra). Hogy gondok vannak a lakások/házak állapotával is, azt jól jelzi, hogy tíz családból majdnem négy szembesül azzal a problémával, hogy nedves a padlózat, hogy korhadnak az ablakkeretek. S ezek a jelenségek tíz szegény család közül már öt esetében figyelhetők meg. De összességében minden negyedik család jelzi, hogy a tető beázik, s minden ötödik család azt, hogy a környék/a szomszédok zajosak, hogy lakókörnyezetükre jellemző a bűnözés és vandalizmus. S ezek a lakhatást, a lakás minőségét meghatározó problémák is elsősorban a szegényebb családok körében figyelhetők meg.

¹⁰ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

**4. ábra: A gyermekes háztartások lakásainak állapota az Edelényi kistérségben
(az összes lakás %-ában)**

(2) Szubjektív mutatók

A lakások állapotáról, illetve környezetéről a kérdezőbiztosok maguk is véleményt alkottak (12. tábla). A lakások döntő többségét elsősorban gyermekbiztonsági szempontok alapján tartják jónak a kérdezők (86%), igaz a szegényebb családok ingatlanjait a kérdezettek egynegyede veszélyesnek tartja a gyerekekre nézvést. A kérdezők a felmérésben szereplő lakásokat általában tisztának és rendezettnek találták (80-82%), de a házhoz tartozó udvart már valamivel kevésbé (72%-ban). A saját portával kapcsolatos vélemények még így is kedvezőbbek, mint a környezet megítélése. A lakáshoz képest a környező házakat kevésbé (59%-ban) látták rendezettnek a kérdezőbiztosok (12. tábla). S ez utóbbi szempont különösen a szegény családok lakás-, lakókörülményeinek értékelésekor kapnak negatív színezetet. De ugyanez mondható el a lakások belső megítélése, elrendezése kapcsán (sötétség, sivárság, stb.). A szegény családok esetében a lakások majdnem fele nem felel meg ezeknek az alapkívánalmaknak (rendezett, ingergazdag környezet, stb.).

12. tábla: A kérdezők véleménye a lakásról és a lakókörnyezetről az Edelényi kistérségben (%)

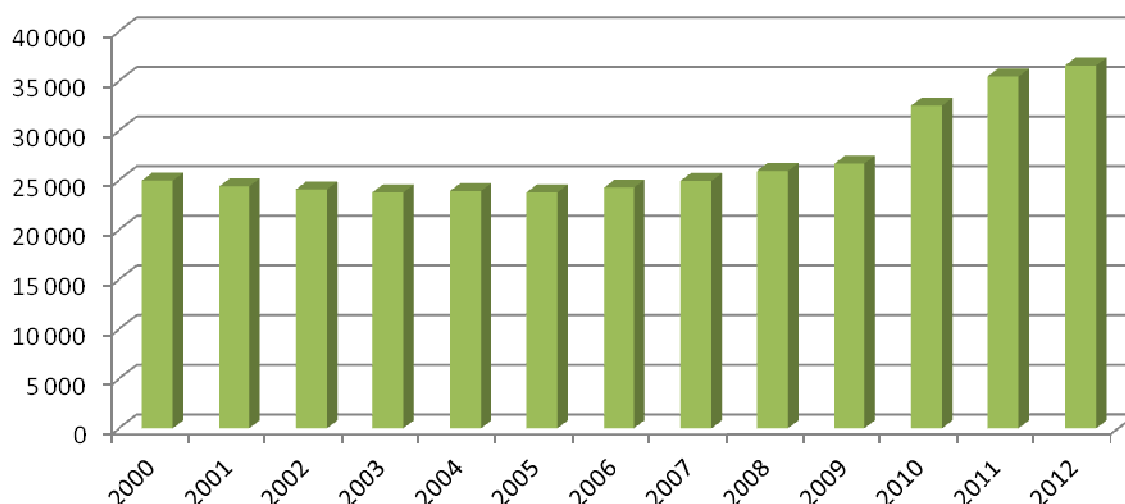
	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
Az épület biztonságos egy gyerek számára.	85,5	78,8	94,5
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	81,6	73,9	91,8
A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	79,7	73,3	88,3
Az udvar rendezett.	72,3	63,8	84,4
A környező házak jó állapotúak, rendezettek.	59,2	42,5	82,6
A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	29,3	43,1	10,7
Az utca földút.	24,9	34,4	11,6

6. Nevelés, oktatás

6.1. Bölcsőde

A 3 évnél fiatalabb gyermekek bölcsődei elhelyezésének lehetőségei a 80-as évek eleje óta az ezredfordulóig látványosan csökkentek, majd egy nagyjából stagnáló időszakot követően a férőhelyek száma 2005-től kezdődően növekedni kezdett (5. ábra).

5. ábra: A bölcsődei férőhelyek számának alakulása Magyarországon 2000-2012 között¹¹

Az EU tagországokban 2010-re a háromévesnél fiatalabb gyermekek legalább 33%-a számára kellett volna biztosítani a napközbeni ellátás lehetőségét, de a bölcsődei férőhelyek száma csak a megfelelő korú gyermekek 12%-ának napközbeni ellátására volt elegendő. A kistérségben adataink szerint a gyerekek mindössze 3%-a jár, avagy járt bölcsődébe. Ez a mutató a 0-17 éves korosztályra vonatkozik, ami azt jelenti, hogy ez nem csak az EU elvárásaihoz képest, de országos viszonylatban is igen alacsony érték. A még rövidebb múltra visszatekinthető Biztos Kezdet gyerekházba a mintába eső gyermekeknek még kisebb hányada, mindössze 1%-a jár/járt, ami nagyon alacsony adat. A kicsiny arányok ellenére megfigyelhető, hogy míg a bölcsődébe való bekerülés esélyét meghatározza a családok kedvezőbb anyagi lehetősége (szegények: 2%, nem szegények: 6%), a Biztos Kezdet gyerekház szolgáltatásainak igénybevétele inkább az alacsonyabb jövedelműek körében figyelhető meg (szegények: 1%, nem szegények: 0%).

¹¹ Forrás: KSH STADAT

6.2. Óvoda

A bölcsődei hozzáféréshez viszonyítva az óvodába járás lehetőségei lényegesen jobbak a kistérségben, hiszen a 3-17 éves korosztályból gyakorlatilag mindenki jár vagy járt óvodába (96,5%). Míg a nem szegény családból érkező gyermekek alapvetően 4 éves korukra bekerülnek az óvodai ellátó rendszerbe, a szegényebb családokból származó gyermekek esetében ez sokszor kijebb tolódik, van, hogy a gyermekek 5 vagy éppen 6 éves korukra kerülnek el csak az óvodákba (13. tábla). Azon kevés esetben, amely a késői óvodába kerüléshez kapcsolódik, a férőhelyhiány nem nagyon játszhat szerepet. A megkérdezett szülőknek csupán 1%-a - ezen belül a szegény családok képviselőinek ugyancsak 1%-a - nyilatkozott úgy, hogy gyermekét nem vették fel az óvodába, amikor kérte.

13. tábla: Az óvodakezdés életkora a 3-17 éves gyermekek között az Edelényi kistérségben (%)

	országos ¹²	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
nem jár	-	3,5	5,0	0,4
2-3 éves	76,4	58,8	51,4	73,8
4 éves	19,1	20,2	22,4	15,7
5-6 éves	2,6	17,6	21,1	10,0

A szülők óvodáról (és iskoláról) alkotott véleményét mind zárt, mind nyitott kérdésekkel mértük a Gyermekek kérdőívben. Az óvodákról alapvetően jó véleménnyel vannak a szülők. 70-80%-uk nyilatkozott kifejezetten pozitívan az óvoda által biztosított személyi és tárgyi feltételekről (14. tábla). A szülők úgy érzik, hogy

¹² TÁRKI Háztartásmonitor 2012

gyermekük az óvodai közegben egyértelműen jól fejlődik. A körülményeket illetően elsősorban a tárgyi feltételeket fogadják el a szülők, a személyi feltételekkel kapcsolatban már valamivel több a kritikus hang. Bár a kérdezettek összességében jónak tartják a szülők és az óvónők kapcsolatát, de azért egyeseknek vannak fenntartásaik ezzel kapcsolatban: mennyire tekintik partnernek a szülőket, mennyire kapcsolódhatnak be a szülők az óvoda életébe, stb.

14. tábla: Az óvodákról alkotott vélemény az Edelényi kistérségben (%)

	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	nagyon jellemző
Jók az óvónők.	2,5	5,9	21,1	70,5
Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	1,8	8,9	19,0	70,3
Partnernek tekintik a szülőket.	1,8	9,1	22,8	66,3
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	5,8	12,3	19,5	62,4
Jó a gyerekközösség.	3,5	8,2	19,4	68,9
A gyerek jól fejlődik.	0,6	4,9	16,9	77,5
Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő.	0,6	,6	23,3	75,5
Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	0,6	7,3	16,3	75,8
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	36,1	29,9	23,4	10,6
Túlzsúfoltak a csoportok.	42,0	28,4	17,4	12,3

A szülők véleményét megkérdeztük arról, hogy magasnak érzékelik-e a roma gyerekek arányát az óvodában. A válaszadók 70%-a válaszolt erre a kérdésre igenlően. Kérdést fogalmaztunk meg arra vonatkozóan is, hogy nemzetiségileg milyen csoportot tekintenek ideálisnak. A legtöbben a vegyes összetételű (roma/nem roma) csoportot választanák (77%). Igaz, nem mindegy, hogy honnan érkeznek a gyermekek: a roma családok képviselői az esetek 95%-ában a vegyes összetételű csoportokat preferálják, a nem roma családok képviselői már megosztottabbak ebben a kérdésben (52%).

A nyitott kérdésekre érkezett válaszok alapján is elsősorban azt lehet megállapítani, hogy a kérdezettek inkább pozitívan viszonyulnak a kistérség óvodáihoz. A felmérés során pozitívumokról jóval többen – kb. mint kétszer annyian - tesznek említést, mint negatívumokról (hiányosságokról, lehetséges fejlesztési területekről). Az óvodákkal kapcsolatban legtöbben az óvodában uralkodó hangulattal elégedettek, a családias légkörrel, hogy az óvónők jól dolgoznak, együttműködőek, empátikusak a gyerekekkel, odafigyelnek rájuk. S mindennek meg is van az eredménye, mert a gyerekek fejlődnek, sokat tanulnak. Többen kiemelik azt is, hogy az óvodák tiszták, rendezettek. Hiányosságok nem is nagyon kerülnek szóba. Még legtöbben a tárgyi ellátottsággal kapcsolatban várnának többet: a játékokból lehetne több, illetve a túlzsúfoltságon enyhítenének, ahol ilyen előfordul.

6.3. Iskola

A gyermekek iskolakezdésének életkora országosan egyre későbbre tolódik, 1990-ben a 7 évesen iskolába kerülő gyerekek aránya még körülbelül 10% volt, 2000-re meghaladta a 30%-ot; és ez az arány azóta csak nőtt¹³. A késői iskolakezdés – főként a tankötelezettség életkorának csökkentése mellett rontja az általános iskola befejezésének esélyeit a hátrányos helyzetű gyermekek esetében. A késői iskolakezdés a kistérségben az országos átlagnál valamivel magasabb: a 7 évesen és később iskolába kerülő gyerekek aránya 63% (15 tábla). A késői iskolakezdők

¹³ Vágó Irén (2005): Felfelé terjeszkedő óvodáztatás – stagnáló hozzáférés. *Educatio* 4. sz. 742–761.

jellemzően évvesztesek voltak, illetve kisebb részük a szülők kérésére maradt tovább az óvodában (az iskolaéretlenség vagy betegség szerepe ebben a kérdésben jóval elhanyagolhatóbb).

15. tábla: Az iskolakezdés életkora a 6-17 éves gyermekek között az Edelényi kistérségben (%)

	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
nem jár iskolába	7,0	7,2	6,7
6	29,7	27,7	33,5
7	57,6	57,6	57,5
8	5,7	7,4	2,2
összesen	100,0	100,0	100,0

A törvényi szabályozás jelenleg főszabályként 6 éves kortól írja elő a tankötelezettséget, de lehetőséget ad még egy évet az óvodában tölteni – ha egy szakértői bizottság úgy látja jónak. A jogszabály következményeként – legalább az első években – iskolaéretlen gyerekek sokasága kerülhet az intézményekbe, ami az iskolai kudarcok növekedéséhez vezethet. Ennek lehetséges veszélye az Edelényi kistérségben nem elhanyagolható, hiszen már így is elég magas azon gyermekek aránya, akik az általános iskolában évismétlők voltak – minden kilencedik gyermek esetében figyelhető ez meg -, s különösen a szegény családokból származó gyermekek esetében reális veszély – itt minden hatodik-hetedik gyermek évismétlő az általános iskolában (16. tábla).

16. tábla: Iskolai kudarcok előfordulása az iskolás gyermekek között az Edelényi kistérségben (%)

	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
Járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?	5,4	7,7	0,6
Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?	2,3	2,6	1,8
Ismételt-e évet az általános iskolában?	11,6	15,6	3,0

Az iskoláról alkotott szülői véleményeket az óvodához hasonlóan mind zárt, mind nyitott kérdéssorral vizsgáltuk. Az óvodákhoz hasonlóan az általános iskolákról is inkább pozitívan nyilatkoznak a szülők. De míg az óvodák esetében az érintett szülők 70-80%-a nyilatkozott kifejezetten pozitívan az intézmény által biztosított személyi és tárgyi feltételekről, addig az iskolák esetében az ezen a véleményen lévők aránya alacsonyabb: 50-60% (17. tábla). Jellegében azonban nagyon hasonlóak a válaszok: itt is inkább a tárgyi feltételekkel elégedettek a szülők, kevésbé a személyi feltételekkel. Az iskolák esetében is sokan érzik azt, hogy gyermekeik kellően fejlődnek.

17. tábla: Az iskolákról alkotott vélemény az Edelényi kistérségben (%)

	egyáltalán nem igaz	inkább nem igaz	inkább igaz	teljesen igaz
Jók a pedagógusok.	4,9	11,4	34,6	49,0
Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4,8	15,4	30,0	49,9
Partnernek tekintik a szülőket.	5,2	11,6	32,4	50,8
A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába.	11,2	14,9	24,3	49,6
Jó a gyerekközösség,	8,6	14,4	26,9	50,1
A gyerek jól fejlődik.	2,6	7,7	26,8	62,9
Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő.	1,2	4,2	31,6	62,9
Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	1,2	4,2	29,5	65,1
Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	26,6	24,4	24,4	24,6
Túlzsúfoltak az osztályok.	41,5	28,9	15,2	14,4

Komolyabb kifogás leginkább a gyerekközzetétellel kapcsolatban merül fel. A szülők elsősorban az iskolákban jelenlévő erőszakot látják problematikusnak. A felmérés tanúsága szerint a szülők 49%-a ért egyet azzal a kijelentéssel, hogy az iskolában „sok az erőszakos, verekedő gyerek”. (Az óvodák esetében ugyanezt 34%-nyian mondják.)

A gyerekközösségben az agresszivitáson túl alkohol- és drogproblémák is előfordulnak. A válaszadók szerint gyerekeik 17%-a olyan iskolába jár, ahol valamennyire jellemző az alkohol- és/vagy drogfogyasztás a gyerekek között (18. tábla). A rosszabb, szegényebb körülmények között élő gyerekek körében az ezzel

kapcsolatban potenciálisan érintett gyermekek aránya több mint kétszer nagyobb, mint a szegénységi küszöb felett élők körében (21% illetve 9%).

18. tábla: Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás az Edelényi kistérségben?

	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
nagyon jellemző	6,6	8,7	2,5
inkább jellemző	10,0	11,9	6,3
inkább nem jellemző	9,6	9,6	9,4
egyáltalán nem jellemző	73,9	69,9	81,8
összesen	100,0	100,0	100,0

A szülők véleményét itt is megkérdeztük arról, hogy magasnak érzékelik-e a roma gyermekek arányát az oktatási intézményben, s a válaszadók 69%-a mondta azt, hogy igen. A legtöbben a vegyes összetételű (roma/nem roma) osztályok működését/működtetését preferálják (72%). Nem mindegy azonban, hogy honnan érkeznek a gyermekek: a roma családok esetében a vegyes összetételű osztályokat a kérdezettek az esetek 92%-ában preferálják, a nem-roma családok esetében ugyanez az arány jóval kisebb (47%).

A nyitott kérdésekre érkezett válaszok alapján is elsősorban azt lehet megállapítani, hogy a kérdezettek inkább pozitívan viszonyulnak az iskolákhoz. A felmérés során pozitívumokról többen tesznek említést, mint negatívumról (hiányosságokról, lehetséges fejlesztési területekről). Legtöbben az oktatás színvonalával elégedettek, úgy érzik, hogy gyermekük az iskolai évek alatt jól fejlődik. Elismeréssel illetik a tanárok szakmai munkáját: felkészültek, rugalmasak. Negatív oldalon már inkább a tárgyi feltételekkel kapcsolatban hangoznak el vélemények. Legtöbben még azt kifogásolják, hogy milyen állapotban van az iskola tornaterme. Van, aki a gyerekközösség összetételét hozza szóba, hogy sok a verekedés.

A szülőknek az iskolákkal, illetve a gyermekeikkel kapcsolatos elvárásai igen komolyak, hiszen sokan azt várják/szeretnék, hogy gyermekük az oktatási rendszerben minél tovább haladjon. A szülők elég magas követelményeket állítanak gyermekeik elé: 27%-uk azt szeretné, ha gyermekük minél tovább maradna az oktatási rendszerben, és annak befejezéseként felsőfokú végzettséget szerezne, amely elvárás talán már túlzó, a valóságtól elrugaszkodó (19. tábla). Az elvárások tekintetében éles határvonal húzódik meg a szegény és a nem szegény családok között. Míg a relatíve jobb anyagi körülmények között élők körében ez a fajta, talán nem megalapozott vágy az esetek felében figyelhető meg, addig a szegényebb családok képviselői lejjebb adják igényeiket: diplomást „csak” 14%-uk vár, a többség azt gondolja, hogy gyermeke a gimnáziumi érettségiig sem fog eljutni.

19. tábla: Mit gondol, gyermeke milyen iskolai végzettséghez juthat majd?

	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
legfeljebb 8 osztály	7,8	11,6	0,4
szakiskola	22,1	26,7	12,7
szakközépiskola	32,5	37,7	22,0
gimnázium	10,3	9,9	11,0
felsőfok	27,3	14,1	53,8
összesen	100,0	100,0	100,0

7. A gyermekek szükségleteinek kielégítettsége

Az anyagi helyzet csak általánosságban határozza meg, hogy a család mennyire képes a gyermekek számára fontos szükségletek biztosítására. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a gyermekek szükségleteinek kielégítését előresorolják a családok a felnőttek szükségleteivel szemben. A szülők háztartási gazdálkodáson belüli preferenciái azonban – a források szűkössége mellett – bizonyos gyermeki szükségletek kielégítését fontosabbnak, másokat halaszthatónak, vagy kevésbé fontosnak ítélik meg.

Ahhoz, hogy legalább adataink egy részét országos viszonylatban is értelmezni tudjuk - bár az adatfelvétel más korcsoportot célozott meg (0-15 évesek) -, felhasználtuk a KSH 2009. évi Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel EU-SILC modulját.

A gyermekek **biológiai alapszükségei** (táplálkozás, ruházkodás) közül már a táplálkozási igényeket sem képesek teljes mértékben kielégíteni a családok (20. tábla). A 2009-es országos adatok alapján a táplálkozási szükségletek tekintetében a gyerekek 1%-a szenvedett hiányt, az Edelényi kistérségben ennek az értéknek a háromszorosa figyelhető meg (3%), a szegény családok körében pedig a különbség négy-öttszörös (4-5%).¹⁴ A megkérdezettek ekkora hányada állította, hogy gyermekeik a háromszori étkezést hétközben és/vagy hétvégén sem kapják meg.

A kistérségben a tanítási napokon ez az étkezés az iskolai étkeztetést is jelentheti és jelenti is. A kérdezettek többsége ugyanis igénybe veszi az iskolai étkeztetést az iskolaévben (75%). Igaz ezzel nyáron már jóval kevesebben élnek (28%), de a szegény családok körében valamivel gyakrabban jelent segítséget a nyári étkeztetés (34%). Adataink szerint a családok nagy része ingyenesen jut az iskolai közétkeztetéshez (74%), s a kedvezményes/ingyenes lehetőség elsősorban a szegény családoknak biztosított. Az iskolai/óvodai étkeztetés nemcsak az étkezések számának

¹⁴ EU-SILC 2009 adataiból

biztosításában, hanem a gyermekek megfelelő, minőségi táplálkozásában, azaz a hús-, zöldség- és gyümölcsfogyasztás biztosításában is fontos szerephez juthat. A kistérségben a gyermekek valamivel több mint egytizedének étkezésében nem szerepelnek ezek a fontos alkotóelemek, ami részben az országos átlagnak megfelelő képet mutatja. Országos átlagban azt látjuk, hogy anyagi okok miatt a gyerekek 13%-a nem jut húshoz¹⁵, s ugyanez az arány jelentkezik a kistérségben is. A friss zöldséghez vagy gyümölcshöz való jutás viszont valamivel kedvezőbb a kistérségben (országos: 17%, kistérség: 12%).

A két pár megfelelő lábbeli biztosítása a családok 9%-ának jelent túlzott anyagi megterhelést, s az újonnan vásárolt ruházat biztosítása még nagyobb gondot okoz a háztartásoknak (21%). Az országos értékekkel összevetve az adatokat a kép megint csak vegyes. Az új ruhák beszerzése az országos adatokkal teljesen egybeesik (22%), a lábbelik biztosítása viszont valamivel kedvezőtlenebb (5%).

Az eddig említett hiányok lényegében mindegyik biológiai alapszükséglet tekintetében a szegényebb családok körében figyelhetők meg, a relatíve jobb anyagi pozícióban lévő családok körében ezek a problémák szinte egyáltalán nem jelentkeznek.

¹⁵ EU-SILC 2009 adataiból

20. tábla: Kielégítetlen gyermekszükségletek aránya az Edelényi kistérségben (%)¹⁶

<i>Biológiai alapszükségletek (táplálkozás, ruházat)</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
hétköznapi napi három étkezés	3,3	4,8	0,0
hetvégen napi három étkezés	2,9	4,3	0,0
két pár megfelelő cipő	9,4	13,5	0,4
újonnan vásárolt (nem használt) ruha	20,6	28,5	3,5
meleg téli felsőruha	4,2	5,7	0,8

<i>Minőségi táplálkozás</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
legalább naponta egyszer hús, húskészítmény	13,0	16,1	6,3
naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	11,7	15,3	3,9
különleges események megünneplése	13,9	19,3	2,3

<i>Szocializációs alapszükségletek</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
külön fekhely	4,0	5,9	0,0
kültéri játékok	18,7	26,2	2,3
beltéri játékok	10,9	15,5	0,8
életkoruknak megfelelő könyv	10,9	14,6	3,0

¹⁶ A kérdés így hangzott: *Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?* A kérdésben a miértekre is rákérdeztünk. Azt tekintettük kielégítetlen szükségletnek, ahol az említett kérdésre a szülő azt válaszolta, hogy az adott jószágot anyagi okból nem tudja a gyermekek számára biztosítani. A táblázatban ezek arányát közöljük.

<i>Tanulási feltételek</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	3,2	4,7	0,0
íróasztal	15,1	20,2	4,3
minden, az iskola által elvárt felszerelés	4,8	6,1	2,2
szótár	11,5	16,2	1,7

<i>Társas kapcsolatok</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
baráti körök rendszeres meghívása közös játszásra	13,5	16,7	6,6
rendszeres sportolási lehetőség (tanórán kívül)	8,8	11,7	2,8
részvétel fizetős iskolai kirándulásokon és programokon	23,1	33,3	1,8

<i>„Luxus” szükségletek</i>	kistérség össze- sen	kistérség „sze- gény”	kistérség „nem szegény”
évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	71,7	86,3	39,8
fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás)	42,6	55,1	16,1
zsebpénz	18,0	25,6	1,8

A gyermekek fejlődéséhez nélkülözhetetlen **szocializációs szükségletek** egyértelműen a táplálkozás mögé sorolódnak, ugyanakkor a gyermekek fejlődését alapvetően meghatározó szocializációs alapszükségeket és kulturális szükségleteket is – valamilyen szinten – biztosítani tudják a családok. A gyermekek 11 illetve 19%-ának nincsenek beltéri illetve kültéri játékaik – ez az országos adatokhoz nagyon hasonló adatsor (13-18%). A könyvellátottság tekintetében viszont már 33%-ra tehető azon családok aránya, ahol a gyerekeknek nincs életkoruknak megfelelő könyvük, de csak 11%-nyian vannak, akiknél ez anyagi ok miatt hiányzik. Így nem

meglepő, hogy bár 67%-nál az elvi lehetőség megvan, mégis csak 45% azon gyerekek aránya, akik a szülők elmondása szerint legalább hetente olvasnak kedvtelésből. Megfigyelhető, hogy a szociális alapszükségletek kielégítését is nagyban determinálja a családok szegénységi szintje. A nem szegény családokban élő gyermekeknek szinte egyáltalán nem kell szembesülniük ezekkel a problémákkal.

Ami a **tanulási lehetőségeket** illeti, a gyerekek 15%-ának nincs külön íróasztala, de a szülők elmondása szerint szinte alig van olyan család, ahol egyáltalán nem biztosított odahaza megfelelő hely a tanuláshoz (3%). Ehhez kapcsolódóan kedvező adat az is, hogy a családok mindössze 5%-ában nem áll rendelkezésre az iskola által elvárt minden felszerelés. Ebben szerepet játszhat a természetbeni juttatásként említett tankönyvtámogatás is. A családok a szótárt már nem tartják annyira nélkülözhetetlennek, ez az esetek 12%-ában már hiányzik. Az eddig említett szükséglet-csoportokhoz hasonlóan ezen a területen is lényegében csak a szegény családok körében jelentkeznek anyagi háttérű szükséglet-kielégítési problémák.

A **társadalmi szocializáció** szempontjából fontos társas kapcsolatok építése egyértelműen hátrébb sorolódik a szükséglet kielégítés rangsorában. A gyerekek hetedének nincs lehetősége rá, hogy meghívja baráti körét közös programra, játékra, ami önmagában magas, de az országos adatokhoz képest jóval kedvezőbb érték (kistérség: 14%, országos adat: 29%). Komolyabb probléma, hogy a gyermekek nagy része külsős, fizetős iskolai programokon nem tudnak részt venni, s ez az arány az országos adathoz képest rosszabb (kistérség: 23%, országos adat: 15%). A külsős programok közül kedvezőbb helyzetben vannak a sportfoglalkozások. Anyagi okok miatt a gyermekek egytizedének nincs lehetősége arra, hogy sportoljon tanórán kívül (9%). Mivel a társadalmi szocializációs szükségletek kapcsán a fizetős jelleg dominál, e szolgáltatás elérésében, illetve nem elérésében a családok szegénységi státusza – hogy a szegénységi küszöb alatt vagy felett élnek – meghatározó.

S ugyanez mondható el a komoly anyagi vonzatokat tartalmazó „luxus” szükségletek kapcsán. (Igaz itt már van egy olyan elem, ami még a nem szegény családok körében is gyakran hiányzó, kielégítetlen szükséglet.) A „luxus” szükségletek kielégítése valóban luxus-kategóriának tűnik, hiszen ezeket az elemeket jóval kevesebben tudják

biztosítani, mint az eddig említett szükséglet-típusokat: az ide sorolódó üdülés a gyerekek nagy többségének nem adatik meg (72%), de a fizetett különórák esetében is kiugróan magas a kielégítetlen szükséglet (43%). Egyedül a zsebpénz biztosítása nem annyira luxus-kategória, ezt a szülők 18%-a nem tudja biztosítani gyermeke számára.

A szükségletek kielégítése mellett a gyermeki fejlődéshez elengedhetetlen a családi körben eltöltött minőségi idő. A gyerekek többsége, 88%-a a szüleivel közösen étkezik, de csak 67%-uk minden nap. A szülők 74%-a nyilatkozott úgy továbbá, hogy a TV-ben látottakat megbeszéli gyermekével, és 68%-uk szokott mesét olvasni vagy mondani gyerekének, nagyrészt naponta vagy kétnaponta. Ezekhez a közös, családi élményekhez képest jóval alacsonyabb mértékben jelentkeznek azok a társas együttlétek, amelyek nem az otthoni környezethez kapcsolódnak. A szülők a gyerekek 20%-ával tudnak/akarnak külsős kulturális programokon részt venni, pl. elmenni múzeumba, színházba, valamilyen zenei előadásra, stb.. S ilyen alkalmakra a szegényebb családok szinte egyáltalán nem tudnak sort keríteni.

Az internet és a számítógép mára szinte elengedhetetlen része az életnek, a gyermekek iskolai fejlődése szempontjából is kiemelkedően fontos. A szülők elmondása szerint a gyerekek többsége használ számítógépet (72%), otthon és/vagy az iskolában. Szintén sokan használják az internetet (67%), ezt is otthonról, illetve az iskolában (a „szegényebb” gyermekek inkább iskolából, a „nem szegények” pedig inkább otthonról). Ezek a lehetőségek a nem szegény családokban élő gyermekek számára szinte teljesen mértékben rendelkezésre állnak (87 illetve 81%).

A kérdőívben megkérdeztük a szülőket, mit gondolnak arról, hogy gyermekeik mivel töltik szabadidejüket (21. tábla). Az, hogy a szülőnek mennyire vannak pontos információi a gyermek szabadidő eltöltési szokásairól, nyilván több tényezőtől függ. A szülők szerint gyermekeiknek van szabadideje és azt aktívan, értelmesen töltik el. A szülők úgy látják továbbá, hogy gyermekeik nem járnak kocsimba, bárókba, ehelyett sok gyermek segít a háztartásban, TV-t néz, otthon játszik, barátaival találkozik, számítógépezik, sportol, kirándul, szervezett programban vesz részt.

21. tábla: A 6-17 évesek szabadidő eltöltési szokásai az Edelényi kistérségben (%)

Mennyire jellemző, hogy... ?	egyáltalán nem jellemző	inkább nem jellemző	inkább jellemző	teljesen jellemző
tv-t néz	1,4	15,4	37,0	46,2
számítógépezik	21,4	21,3	24,1	33,1
otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	8,5	15,6	34,0	41,9
szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	9,0	18,9	33,1	39,0
szervezett programon vesz részt	19,7	22,5	28,0	29,8
sportol, kirándul	19,9	20,9	27,5	31,7
barátaival, haverjaival találkozik	8,1	15,0	27,8	49,1
presszóba, bárba, kocsmába jár	90,1	7,3	2,2	0,5
csavarog, lődörög	83,8	7,0	6,5	2,6
egyáltalán nincs szabadideje	76,4	15,4	5,9	2,2
semmit sem csinál	79,1	14,8	4,9	1,2
egyéb tevékenységet végez	74,5	10,6	9,6	5,3

8. Egészség

A rossz anyagi körülmények gyakran hozzájárulnak a gyermekek betegségeinek kialakulásához, valamint késői diagnosztizálásához. A korai életkorban nem megfelelően kezelt betegségek, valamint prevenciók hiányosságok a későbbi életszakaszokban is nagy gondot jelenthetnek. Számos tanulmány figyelmeztet arra, hogy a szegénységben élőknel többszöröse annak a kockázata, hogy rossz egészségi állapotúak legyenek. A rossz anyagi körülmények nem csak a gyermekek betegségeinek kialakulásához járulnak hozzá, hanem már a magzati fejlődésre is hatással vannak. Számos betegség visszavezethető a magzat méhen belüli fejlődésére, az alacsony születési súly pedig nagyobb eséllyel vezet egyes felnőttkori betegségek kifejlődéséhez.

Magyarországon a gyerekek 10%-a születik alacsony, 2500 grammnál kisebb súllyal, az Edelényi kistérségben ez az arány valamivel magasabb (15%).

A testileg és szellemileg fejletlenebb gyerekek aránya is valamivel magasabb az országos átlagnál. Országosan a kérdezettek 2-3%-a mondta gyermekét testileg, illetve értelmileg az átlagnál fejletlenebbnek¹⁷, a kistérségben ugyanezek az arányok 4-4%, a szegényebb családokba születő gyermekek esetében pedig ennél egy árnnyalattal még magasabb is.

A különböző tartós betegségek előfordulási gyakorisága a kistérségben jóval meghaladja az országos átlagot. Ez az egyéb – nem látás/ halláskárosodáshoz kapcsolódó – egészségügyi problémáknál figyelhető meg. Tartós egészségügyi problémával a kistérségben a gyerekek 15%-a küzd, szemben az országos 8%-kal (22. tábla). Ezek a tartós egészségügyi problémák elsősorban a nem szegény családban élő gyermekek esetében figyelhető meg, ami véleményünk szerint annak is köszönhető, hogy e betegségek felismerésének lehetősége, esélye ezekben a családokban magasabb.

¹⁷ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

22. tábla: Gyermekbetegségek aránya az Edelényi kistérségben (%)

	országos ¹⁸	kistérség g összesen	kistérség „szegény ”	kistérség „nem szegény”
hallásprobléma	2,1	1,1	0,9	1,6
látásprobléma	6,8	7,2	7,1	7,4
egyéb tartós egészségügyi probléma	7,8	14,7	11,4	21,7

A tartós egészségügyi problémák közül elsősorban az allergia és az asztma emelkedik ki (5-5% - az országos átlag 2-2%-ával szemben). Az országos és a kistérségi adatok között arányában nagy az eltérés a mozgásszervi betegségeknél: a kistérségben ez a betegség az országos átlag háromszorosa (1 versus 3%). De a keringési, az emésztőrendszeri illetve a pszichikai betegségek előfordulási gyakorisága is valamelyest nagyobb a kistérségben (23. tábla). Az adatok azt mutatják, hogy a betegségek előfordulási gyakorisága valamivel magasabb a jobb anyagi körülmények között élők körében. Mint már említettük, véleményünk szerint a valós problémák mellett ez azzal is összefüggésben lehet, hogy a betegségek felismerése, kezelésének fontossága ebben a körben erőteljesebb lehet.

¹⁸ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

23. tábla: A gyermekek körében előforduló tartós egészségügyi problémák aránya az Edelényi kistérségben (%)

	országos ¹⁹	kistérség összesen	kistérség „szegény”	kistérség „nem szegény”
asztma	1,7	5,5	4,7	7,2
allergia	2,4	4,6	3,0	8,1
mozgásszervi rendellenesség	1,0	3,0	2,2	4,7
keringési betegség	1,0	1,7	1,6	1,9
emésztőrendszeri betegség	0,7	1,6	0,8	3,2
depresszió/pszichikai betegség	0,3	0,9	0,5	1,6
egyéb légzőszervi betegség	1,4	0,6	0,7	0,5
kóros kövérség	-	0,5	0,3	0,8
idegrendszeri betegség	0,6	0,3	0,2	0,5
kóros soványság	0,1	0,3	0,2	0,5

A gyermekek egészségi állapotára negatívan hatnak a különböző devianciák, így a dohányzás, valamint az alkoholfogyasztás is. A szülők tudomása szerint a 6-17 éves gyerekek 6%-a dohányzik, s 3%-a fogyaszt alkoholt alkalmanként vagy rendszeresen.

Kiemelendő még, hogy az iskola előtt fejlesztésben résztvevő gyerekek aránya a kistérségben magasabb (18%), mint az országos átlag (10%).

9. Településsel, kistérséggel kapcsolatos vélemények

A Háztartás kérdőívben a családok véleményt alkothattak arról, hogy mennyire szeretnek a településükön élni. Az adatok azt mutatják, hogy a megkérdezettek 58%-a szeret azon a településen lakni, ahol most él. A kérdéssel kapcsolatban 25% semleges álláspontot alakított ki, 18% pedig nem, vagy nem nagyon szereti jelenlegi lakóhelyét.

¹⁹ TÁRKI Háztartásmonitor 2012

A mintában nagyobb súllyal jelentkező települések lakóinak érzelmi viszonyulása viszonylag egységes és átlagos képet mutat, talán Szalonna és Perkupa lakói kötődése tűnik erőteljesebbnek valamivel. Feltűnő, hogy a kisebb településeken élők (pl. Rakacaszend, Szögliget, stb.) az átlagosnál sokkal nagyobb szeretettel beszélnek lakóhelyükről, Ziliz kivételével.

A családok majdnem egyharmada (29%) tervezi, hogy elköltözik a településről. Az előző adatok ismeretében nem meglepő, hogy legnagyobb számban Ziliz lakói gondolkodnak ezen (55%).

Ezen túlmenően a kérdezettek saját szavaikkal is elmondhatták véleményüket lakóhelyükről: mit szeretnek benne, illetve mit kevésbé - mindezt a gyerekek szemszögéből értékelve.

Bár minden településen akadtak kérdezettek, akik azt felelték, hogy semmilyen pozitívumot nem tudnak említeni a településsel kapcsolatban, számos olyan tényező felmerült a kistérségben, amelyet a válaszadók pozitívan ítélt meg. Amennyiben a pozitív és a negatív válaszok egyenlegét nézzük, inkább a kritikusabb vélemények tűnnek hangsúlyosabbaknak.

A válaszokat vizsgálva ki lehet emelni néhány olyan tényezőt/tényező-együttest, amelynek megléte vagy hiánya alapvetően meghatározza a kérdezettek hozzáállását, s válaszaik irányát:

- *oktatási intézményekkel való ellátottság*: mennyiben ellátott a település oktatási intézményekkel (óvodával/iskolával). A legtöbb helyen pozitív vélemények fogalmazódnak meg ezzel kapcsolatban, negatív alig-alig. Hiányérzetről leginkább a kisebb települések lakói tesznek említést (pl. Damak, Meszes, Ziliz).

- *az oktatási intézményekben folyó szakmai munka minősége*: a szakmai munka értékelése megosztó dimenzióként jelentkezik, már egy-egy településen, s egy-egy oktatási intézményen belül is, van, aki pozitívan látja a helyzetet, van, aki pedig negatívan. Összességében az adatok kiegyenlített képet mutatnak. De inkább pozitív vélemények jelentkeznak Edelényben és Szögligeten, negatívak pedig inkább Bódvaszilason és Szendrőládon.

- *játszóterek/parkok megléte*: kardinális megítélési szempontként jelentkezik a kistérségben, hogy ezek mennyire adóttak a gyermekek számára. Az adatok azt mutatják, hogy a játszóterek hiánya általános probléma a kistérségben. Különösen Szögligeten, Szalonnán, Szendrőládon és Zilizen hiányolják ezt az emberek, legkevésbé pedig Tomoron és Meszesen.

- *környezeti adottságok*: az életminőség egy fontos eleme, hogy mennyire csendes, nyugodt, jó levegőjű, stb. településen élnek az emberek. Ennek áldásos hatásairól a kistérségben sok helyütt beszélnek az emberek, szinte majdnem mindegyik településen kitüntetett helyen szerepel ez az elem, s leggyakrabban Damakon, Szögligeten és Perkupán említik ezt pozitívként az emberek. Csak egy településen nem kerül szóba ez az elem kedvező megítélési szempontként: Zilizen.

- *a közbiztonság kérdése*: a gyermekek szempontjából veszélyeztető faktorként értékelhetik a kérdezettek a közbiztonság helyzetét. Ez a szempont, ha szóba kerül, vagy negatív kontextusban jelentkezik, vagy pozitív értelemben. Elsősorban a Szögligeten élő családok érzik úgy, hogy a közbiztonság helyben jó. Az ellenpontot Rakacaszend jelenti, ahol többen panaszkodtak ezzel kapcsolatban.

- *programlehetőségek*: közös vonása a kistérségi településeknek, hogy spontán módon sokan kiemelik: a fiatalok számára helyben megfelelő program- és szórakozási lehetőségek nem igazán állnak rendelkezésre (kulturális programok, ifjúsági programok, sportolási lehetőségek, stb.). Ez egyértelműen hiányként definiálódik a kistérség településein, különösen a kisebb lélekszámú településeken.

A főbb választípusok kiemelésével látható, hogy melyek azok a pontok, ahol érdemes (még további) fejlesztéseket tenni, mert ezáltal hangsúlyosabb lehet a település gyerekbarát jellege, s nőhet a település megtartó ereje.

10. Gyerekszegénység elleni program

A válaszadók 25%-a hallott arról, hogy a kistérség részt vesz az országos Gyerekszegénység elleni programban. Ha a más kistérségekben működő programok ismertségével vetjük össze ezt az adatot, azt állapítjuk meg, hogy a program kommunikációja még nem annyira átütő. A program elsődleges célcsoportját képező hátrányos helyzetű családok közül minden ötödik család jelezte, hogy hallott a programról (22%).

Azok körében, akik hallottak a programról, a gyerekeknél 11%-os, a felnőtteknél 7%-os részvételi arányokat regisztrálhatunk (24. tábla). A felmérésnek nem volt elsődleges célja a Gyerekesély programban való részvételt mérni, mivel erre más mérőeszközöket dolgoztunk ki (monitoring rendszer).

24. tábla: Gyerekszegénység elleni program ismertsége az Edelényi kistérségben (%)

	<i>kistérség összesen</i>	<i>kistérség „szegény”</i>	<i>kistérség „nem szegény”</i>
Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a Gyermekszegénység elleni programban?	24,8	22,2	28,5
Van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	10,9	4,1	18,6
Van-e olyan más felnőtt, aki részt vett a Gyerekesély programokban?	7,4	6,1	8,9

Biztos Kezdet gyerekházba – mint már említettük - a mintába eső gyermekeknek 1%-a jár/járt. Ez a mintában mindössze 7 gyermeket jelent. Ők ezt viszonylag rendszeresen teszik/tették meg: az érintettek többsége – akár éves szinten is - napi/heti gyakorisággal megy/ment el a gyerekházba.

MELLÉKLET

1. számú melléklet
A felmérés alapmegoszlásai

bázis háztartás - %		összesen	szegény / nem szegény
Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?	igen	76,5	91,6 / 55,3
	nem	23,5	8,4 / 44,7
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis háztartás - %		összesen	szegény / nem szegény
Képes-e a háztartás arra, hogy egy nagyobb kiadást a saját forrásaiból fedezzen?	igen	33,1	15,2 / 58,1
	nem	66,9	84,8 / 41,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis érintett háztartás - %		összesen	szegény / nem szegény
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - villanyáramot?	igen	14,8	23,3 / 3,1
	nem	85,2	76,7 / 96,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - vizet?	igen	5,9	10,0 / 1,3
	nem	94,1	90,0 / 98,7
	összesen	100,0	100,0 / 100,0
Előfordult-e, hogy kikapcsolták - gázt?	igen	7,7	8,9 / 6,9
	nem	92,3	91,9 / 93,1
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis háztartás - %		összesen	szegény / nem szegény
Fenyeget-e annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a lakást?	igen	10,9	16,3 / 3,1
	nem	89,1	83,7 / 96,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis háztartás - %	összesen	szegény / nem szegény
3 évvel ezelőtt Önök	rosszabbul éltek	17,9	16,3 / 20,2
	alapvetően ugyanígy éltek	46,4	45,5 / 47,7
	jobban éltek	35,7	38,2 / 32,1
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis háztartás - %	összesen	szegény / nem szegény
Hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?	javulni fog	32,4	31,9 / 33,0
	nem változik	36,3	29,9 / 45,5
	romlani fog	31,3	38,2 / 21,4
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis háztartás - %	összesen	szegény / nem szegény
Önök milyen jogcímen laknak ebben a lakásban?	tulajdonos	87,9	86,9 / 89,3
	bérlik az önkormányzattól	1,3	1,7 / 0,8
	magánszemélytől bérlik	3,3	3,2 / 3,3
	egyéb (szívességi, szolgálati)	7,5	8,2 / 6,5
	összesen	100,0	100,0/100,0

	bázis háztartás - %	összesen	szegény / nem szegény
Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él?	egyáltalán nem szeret	9,4	11,6 / 6,3
	2	8,2	5,3 / 12,5
	3	24,8	25,3 / 23,8
	4	25,4	21,8 / 30,6
	nagyon szeret	32,2	36,0 / 26,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis háztartás - %		összesen	szegény / nem szegény
Tervezi-e hogy elköltözik a településről?	igen	28,9	31,5 / 25,2
	nem	71,1	68,5 / 74,8
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?	igen	3,1	1,8 / 5,8
	nem	96,9	98,2 / 94,2
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
A gyermek jár(t)-e a Biztos Kezdet gyerekházba?	igen	0,7	1,1 / 0,0
	nem	99,3	98,9 / 100,0
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Milyen gyakorisággal járt a Biztos Kezdet gyerekházba?	naponta	50,0	50,0 / 0,0
	hetente többször	33,3	33,3 / 0,0
	havonta többször	16,7	16,7 / 0,0
	ritkábban	0,0	0,0 / 0,0
	összesen	100,0	100,0 / 0,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?	igen	99,1	99,1 / 99,1
	nem	0,9	0,9 / 0,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?	nagyon jellemző	48,2	66,3 / 18,0
	inkább jellemző	21,6	21,4 / 21,3
	inkább nem jellemző	21,0	10,2 / 39,3
	egyáltalán nem jellemző	9,3	2,0 / 21,3
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Melyik jobb: ha az óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön csoportba járnak?	ha egy csoportba járnak	77,0	95,6 / 47,4
	ha külön csoportba járnak	23,0	4,4 / 52,6
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?	nagyon jellemző	52,3	65,4 / 26,8
	inkább jellemző	17,0	18,2 / 14,6
	inkább nem jellemző	21,2	11,6 / 39,6
	egyáltalán nem jellemző	9,5	4,7 / 18,9
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Melyik jobb: ha az iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy, vagy ha külön osztályba járnak?	ha egy osztályba járnak	71,9	83,4 / 48,7
	ha külön osztályba járnak	28,1	16,6 / 51,3
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?	minden nap	22,3	20,0 / 26,7
	hetente néhány alkalommal	22,9	20,9 / 26,7
	havonta néhány alkalommal	19,5	19,7 / 19,2
	évente néhány alkalommal	8,0	8,2 / 7,6
	sohasem	27,3	31,2 / 19,8
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Volt-e a gyermek a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson?	igen	19,5	10,9 / 37,4
	nem	80,5	89,1 / 62,6
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Meg szokták-e beszélni a gyermekkel a TV-ben látottakat?	igen	74,0	71,1 / 80,0
	nem	26,0	28,9 / 20,0
	nincs TV	0,0	0,0 / 0,0
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Szokott-e gyermeke számítógépet használni?	igen	71,5	63,9 / 86,7
	nem	28,5	36,1 / 13,3
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Szokott-e gyermeke internetet használni?	igen	66,8	59,8 / 80,6
	nem	33,2	40,2 / 19,4
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést iskolaévben?	igen	75,0	79,7 / 65,5
	nem	25,0	20,3 / 34,5
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést nyáron?	igen	28,0	34,1 / 15,3
	nem	72,0	65,9 / 84,7
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Az iskolai étkezésért mennyit fizet?	a teljes összeget	13,8	4,5 / 36,7
	az összeg egy részét	12,5	9,4 / 20,2
	semmit	73,7	86,1 / 43,1
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

bázis gyerek - %		összesen	szegény / nem szegény
Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	igen	87,6	87,5 / 87,7
	nem	12,4	12,5 / 12,3
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Milyen gyakran szokott a gyermek étkezni mindkét szülőjével?	minden nap	66,5	71,9 / 54,7
	hetente többször	24,4	21,1 / 31,4
	hetente egyszer	6,5	4,4 / 11,2
	havonta egyszer	0,7	0,8 / 0,4
	soha	1,9	1,7 / 2,2
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?	igen	68,2	60,7 / 85,6
	nem	24,4	39,3 / 14,4
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Részesült-e valamilyen külön, szakember által javasolt fejlesztésben?	igen	17,9	13,3 / 27,8
	nem	82,1	86,7 / 72,2
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Ön szerint a gyermek a korához képest testileg	kevésbé fejlett	4,3	5,0 / 2,7
	átlagosan fejlett	76,7	77,4 / 75,2
	az átlagosnál fejlettebb	19,0	17,6 / 22,1
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg	kevésbé fejlett	3,9	5,2 / 1,2
	átlagosan fejlett	74,2	77,7 / 66,5
	az átlagosnál fejlettebb	21,9	17,1 / 32,3
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
A gyermek dohányzik-e?	rendszeresen	3,4	3,6 / 3,1
	alkalmanként	2,6	3,3 / 1,2
	soha	94,0	93,1 / 95,7
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

	bázis gyerek - %	összesen	szegény / nem szegény
A gyermek fogyaszt-e alkoholt?	rendszeresen	0,0	0,0 / 0,0
	alkalmanként	3,2	2,1 / 5,5
	soha	96,8	97,9 / 94,5
	összesen	100,0	100,0 / 100,0

2. számú melléklet
A felmérés kérdőívei

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

A HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ 0-17 ÉVES GYEREKEK SZÁMA

--	--

EBBEN A HÁZTARTÁSBAN HÁNY DARAB GYERMEKKÉRDŐÍV KÉSZÜLT?

--	--

Családok

Háztartás kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem, azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.

Kérdező aláírása:

Kérdés kezdete:

2013. hónap nap óra perctől

AZ INTERJÚALANY KIVÁLASZTÁSA: Elsősorban a gyerek(ek) édes- vagy nevelőanyja, másodsorban az édes- vagy nevelőapja, harmadsorban az a felnőtt személy, aki a gyerekek gondozásáért elsősorban felel.

Javasolt bemutatkozás:

Jó napot kívánok! vagyok, a Egyetem hallgatója. A kistérség gyerekesély programja keretében kérdőíves felmérést végzünk a gyermekes családok körében. Kérem válaszoljon az alábbi kérdésekre!

HÁZTARTÁSTÁBLA KÓDJAI

KÉRDEZETTHEZ VALÓ VISZONY KÓDJAI: 01 – házastársa, élettársa 02 – saját vagy a házastárs, élettárs vér szerinti gyermeke 03 – nevelt, fogadott gyermeke 04 – szülője 05 – apósa, anyósa 06 – menyje, veje 07 – unokája 08 – más rokona 09 – nem rokon 99 – NEM TUDJA	CSALÁDI ÁLLAPOT KÓDJAI: NÖTLEN/HAJADON 01 – nőtlen, hajadon, nincs élettársa 02 – nőtlen, hajadon, élettárral él HÁZAS 03 – házasság, házastárral él 04 – házasság, élettárral él 05 – házasság, de külön élnek, nincs élettársa ELVÁLT 06 – elvált, nincs élettársa 07 – elvált, élettárral él ÖZVEGY 08 – özvegy, nincs élettársa 09 – özvegy, élettárral él 99 – NEM TUDJA	LEGMAGASABB BEFEJEZETT ISKOLAI VÉGZETTSÉG KÓDJAI: 00 – általános iskolás korú, vagy még nem iskolás korú 01 – kevesebb, mint 8 általános 02 – 8 általános 03 – szakmunkásképző; szakképzés 04 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi 05 – gimnáziumi érettségi 06 – érettségit követő, nem felsőfokú szakképzés, technikum 07 – felsőfokú szakképzés, felsőfokú technikum 08 – főiskola 09 – egyetem 99 – NEM TUDJA	JÁR-E KÓDJAI: 00 – nem jár 01 – bölcsőde 02 – óvoda 03 – általános iskola 04 – szakmunkásképző 05 – szakközépiskola 06 – gimnázium, 4 osztályos 07 – gimnázium, 5 osztályos 08 – gimnázium, 6 osztályos 09 – gimnázium, 8 osztályos 10 – technikum 11 – felsőfokú technikum 12 – főiskola 13 – egyetem 88 – egyéb 99 – NEM TUDJA	DOLGOZIK-E/DOLGOZOTT-E KÓDJAI: HA NYUGDÍJ MELLETT DOLGOZIK, DOLGOZÓNAK JELÖLD! A FŐMUNKÁRA VONATKOZÓAN VÁLASZOLJON! (FŐMUNKÁ: AMIT A KÉRDEZETT ANNAK TEKINT. HA BIZONYTALAN: AHOL A LEGTÖBB IDŐT TÖLTI) HA DOLGOZIK/DOLGOZOTT: 01 – alkalmazott 02 – vállalkozó, önálló, saját vállalkozásában alkalmazott 03 – alkalmi munkát végez, megbízásokat vállal 04 – közmunkás HA NEM DOLGOZIK/NEM DOLGOZOTT: 05 – munkanélküli (segélyezett) 06 – munkanélküli ellátás nélkül 07 – nyugdíjas (öregségi, özvegyi, stb.) 08 – rokkantnyugdíjas 09 – fogyatékkal élő, tartós betegség miatt nem dolgozik 10 – gyermekgondozási szabadságon, gyeden, gyeken van („főállású anya” is) 11 – háztartásbeli, családját látja el 12 – tanuló, továbbképzésen, átképzésen vesz részt 13 – ápolási díjon van 14 – egyéb okból nem dolgozik (pl. eltartott) 99 – NEM TUDJA
--	---	--	--	---

HOL VAN A MUNKAHELYE KÓDJAI:

- 1 – a településen
- 2 – közeli faluban
- 3 – közeli kisvárosban
- 4 – megyeszékhelyen
- 5 – Budapesten
- 6 – egyéb településen
- 7 – külföldön

9 – NEM TUDJA

1. Összesen Önnel együtt hányan élnek a családban (egy háztartásban)?

..... fő

2. Kérem sorolja fel a háztartás tagjait! Kezdjük Önnel a sort! (KÉRDEZŐ: karikázd be az x-et, ahol ilyen van, ha nem tudja, nem válaszol!)

Sor- száma	Keresztneve	Neme		Születési éve	Kérde- zetthez való viszonya	Családi állapota	Iskolai végzett- sége	Jár-e valamilyen iskolai rendszerű, végzettséget adó képzésre (nem tanfolyam)? Jár-e bölcsődébe vagy óvodába?	Jelenleg dolgo- zik-e?	HA DOLGO- ZIK: Hol van a munka- helye?	Dolgozott- e az elmúlt 12 hónapban? HA SOSEM DOLGO- ZOTT = 88	HA DOLGO- ZOTT: Hány hónapot dolgozott az elmúlt 12 hónapban?	Ebből hány hónapot dolgozott közfoglal- koztatásban? (közmunka)
		férfi	nő	Ha nem tudja: Kb. mikor született? NÉGY SZÁM- JEGGYEL!									
KÉRDE- ZETT		1	2	19 x –	X							x –	x –
2.		1	2	x –								x –	x –
3.		1	2	x –								x –	x –
4.		1	2	x –								x –	x –
5.		1	2	x –								x –	x –
6.		1	2	x –								x –	x –
7.		1	2	x –								x –	x –
8.		1	2	x –								x –	x –
9.		1	2	x –								x –	x –
10.		1	2	x –								x –	x –

..... gyermek
88 – M 99 – NT

..... évben
9999 – NT

1 – igen → **HA IGEN:** 4.b. Hány gyermeke van vagy volt állami gondoskodásban?
gyermek 99 – NT
2 – nem
9 – NT

..... m²
999 – NT

1 – tulajdonos (ill. rokona)
2 – bérlik a lakást az önkormányzattól
3 – magánszemélytől bérlik a lakást
8 – egyéb (szívességi lakó, szolgálati lakásban lakó stb.)
9 – NT

.....Ft-ot 9 – NT

.....Ft-ért 9 – NT

a. Hány szoba van? (A FÉLSZOBA IS SZOBÁNAK SZÁMÍT)	db	
b. Van-e konyha?	1 – igen	2 – nem
c. Van-e fürdőszoba?	1 – igen	2 – nem
d. Van-e vízöblítéses WC?	1 – igen	2 – nem

10. Milyen a lakás, ház vízellátása?

- 1 – nincs vezetékes víz → **HA NINCS:** 10.a. Milyen messziről hordják a vizet?
 méterről 0 – NT
- 2 – hálózati vízvezetékes
 3 – házi vízvezetékes
 9 – NT

10.a. Tartozik-e a lakáshoz/ házhoz művelésre alkalmas kert?

- 1 – igen → **HA IGEN:** 10.b. Termesztenek-e benne zöldséget, gyümölcsöt?
 1 – igen
 2 – nem
 9 – NT
- 2 – nem
 9 – NT

11. Jellemző-e az alábbi problémák bármelyike a lakásra, amelyben laknak?

	igen	nem	NT
a. beázik a tető	1	2	9
b. nedves a padlózat, a falak	1	2	9
c. korhad az ablakkeret, a padlózat	1	2	9
d. nincs elég fény, a lakás túl sötét	1	2	9
e. zajosak a szomszédok vagy nagy zaj szűrődik be az utcáról	1	2	9
f. bűnözés, erőszak, vandalizmus a környéken	1	2	9

12. Mennyi a ... villanyszámla **egy átlagos hónapban**? (ami nincs = 0, NT = 9)

- a. villany Ft /hó
 b. víz és csatorna (figyelem, kéthavonta szokták számlázni) Ft /hó
 c. fűtés (ha fűtési szezonnra tudja, akkor egy óra – 12-vel osztva – kell átszámítani.) Ft /hó
 d. gáz (palackos is. Ha a fűtéssel együtt tudja az összeget, akkor a fűtésnél kell megadni.)Ft /hó
 e. bérleti díj és ha van közös költség Ft /hó
 f. lakáshitel-törlesztésFt /hó
 g. más hitel (pl. áruhitel) törlesztésFt /hó
 h. szemétszállítási díj (egy hónapra!) Ft /hó
 i. egyéb (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás stb.) Ft /hó

13. Kérem, becsülje meg: mennyi a **háztartás** havi nettó (adózás utáni) összes jövedelme?

..... Ft/hó 8 – M 9 – NT

Ha NEM TUDJA, ill. NINCS VÁLASZ:

13.a. És azt megmondaná, hogy a következő kategóriák közül melyikbe tartozik?

1 – 50 ezer Ft, vagy kevesebb	5 – 201 - 250 ezer Ft
2 – 51 - 100 ezer Ft	6 – 251 - 300 ezer Ft
3 – 101 - 150 ezer Ft	7 – 300 ezer Ft felett
4 – 151 - 200 ezer Ft	8 – M
	9 – NT

14. Most különböző jövedelemforrásokat sorolunk fel. Kérem, válassza ki közülük azokat, amelyekből az elmúlt hónapban a család tagjainak jövedelme származott. Hány forint nettó jövedelmük származott ebből? (x – nincs ilyen jövedelemforrásuk)

	Hány forint jövedelmük származott ebből?	NT	X
a. főállásból származó rendszeres munkabér, fizetés	Ft	9	X
b. mellékfoglalkozásból, másodállásból származó jövedelem	Ft	9	X
c. vállalkozásból, üzleti tevékenységből származó jövedelem	Ft	9	X
d. alkalmi munkából származó jövedelem	Ft	9	X
e. közfoglalkoztatásból származó jövedelem	Ft	9	X
f. mezőgazdasági termelésből származó jövedelem	Ft	9	X
g. nyugdíj (bármilyen, árvaellátás is)	Ft	9	X
h. GYES, GYET	Ft	9	X
i. GYED, terhességi gyermekágyi segély (TGYÁS)	Ft	9	X
j. ápolási díj	Ft	9	X
k. családi pótlék	Ft	9	X
l. bármilyen segély, támogatás (pl. foglalkoztatást helyettesítő támogatás, lakásfenntartási támogatás, eseti gyógyszertámogatás, átmeneti segély, rendkívüli gyermekvédelmi támogatás stb.)	Ft	9	X
m. álláskeresősi/munkanélküli/vállalkozói járadék	Ft	9	X
n. táppénz	Ft	9	X
o. családtól kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
p. tartásdíj	Ft	9	X
q. bármilyen más segítő szervezettől, egyéntől kapott anyagi támogatás	Ft	9	X
r. egyéb, éspedig:	Ft	9	X

15. Van-e Önöknek...

	van	nincs, mert nem engedhetik meg maguknak	nincs, egyéb okból	NT
a. automata mosógépük?	1	2	3	9
b. színes televíziójuk?	1	2	3	9
c. vezetékes telefonjuk?	1	2	3	9
d. mobiltelefonjuk?	1	2	3	9
e. személygépkocsijuk?	1	2	3	9

16. Kérem mondja meg, hogy a háztartásban élő minden 18 éves és fiatalabb gyermeke számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	igen	nem	Miért nem?			
			nem engedhetik meg maguknak	egyéb ok	NT	X
a. hétköznap napi három étkezés (óvodai, iskolai étkezéssel együtt)	1	2	1	2	9	X
b. hétvégén napi három étkezés	1	2	1	2	9	X
c. legalább naponta egyszer hús, húskészítmény, hal (vagy ennek megfelelő vegetáriánus étel)	1	2	1	2	9	X
d. naponta friss zöldség és gyümölcs fogyasztása	1	2	1	2	9	X
e. két pár megfelelő cipő (beleértve 1 pár minden időben használható cipőt)	1	2	1	2	9	X
f. újonnan vásárolt (nem használt) ruha	1	2	1	2	9	X
g. meleg téli felsőruha	1	2	1	2	9	X
h. külön fekhely	1	2	1	2	9	X
i. kültéri játékok (kerékpár, görkorcsolya, roller stb.)	1	2	1	2	9	X
j. beltéri játékok (készségfejlesztő babajátékok, építő kockák, társasjátékok, számítógépes játékok)	1	2	1	2	9	X
k. különleges események megünneplése (születésnap, névnap, vallási ünnepek)	1	2	1	2	9	X
l. baráti köre rendszeres meghívása közös játszásra és étkezésre	1	2	1	2	9	X
m. évente legalább egy hét üdülés, nyaralás	1	2	1	2	9	X

16.a. Önökhöz elérhető közelségben van-e olyan szabad terület, ahol az Ön gyermeke biztonságban játszhat?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

17. Előfordult-e az elmúlt 1 évben, hogy nem jutott elég pénzük...

	előfordult	nem fordult elő	nem költenek ilyesmire	NT
a. ennivalóra?	1	2	0	9
b. rezsire?	1	2	0	9
c. a lakás megfelelő fűtésére?	1	2	0	9
d. gyógyszerek kiváltására?	1	2	0	9
e. orvosi ellátásra?	1	2	0	9
f. gyermekek iskolai, óvodai költségeire?	1	2	0	9
g. szükséges közlekedésre?	1	2	0	9
h. társasággal, családdal való együttlésre, szórakozásra?	1	2	0	9

18. Megengedhetik-e maguknak, hogy évente legalább egy hétre mindannyian együtt elmenjenek nyaralni?

- 1 – megengedhetik maguknak
- 2 – megengedhetik maguknak, de nem teszik
- 3 – nem engedhetik meg maguknak
- 9 – NT

19. Előfordult-e az elmúlt 12 hónapban, hogy hónap végére elfogyott a pénzük?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

20. Tegyük fel, hogy egy váratlan, nagyobb összegű (kb. 60 ezer Ft-os) kiadás jelentkezik. Képes-e a háztartás arra, hogy egy ilyen kiadást a saját forrásaiból fedezzen?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek,
- 2 – beosztással jól kijönnek,
- 3 – éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 – hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 9 – NT

22. Véleménye szerint egy olyan családnak, mint az Önöké, a mai körülmények között havonta hány forintba lenne szüksége ahhoz, hogy megfelelő színvonalon megéljen?

..... Ft/hó

9 – NT

23. Mostanában sokat beszélnek nálunk a szegénységről. Ön mit mondana: jelenleg Önök...

- 1 – teljes mértékben szegények,
- 2 – bizonyos értelemben szegények, vagy
- 3 – nem szegények?

9 – NT

24. És 3 évvel ezelőtt Önök...

- 1 – rosszabbul éltek,
- 2 – alapvetően ugyanígy éltek, vagy
- 3 – jobban éltek?

9 – NT

25. Mit gondol, hogyan fog alakulni a helyzetük a következő évben?

- 1 – javulni fog,
- 2 – nem változik, vagy
- 3 – romlani fog?

9 – NT

26. Részesült-e az elmúlt 12 hónapban valaki a családtagok közül a következő természetbeni ellátásokból vagy személyes szolgáltatásokból?

	igen	nem	NT
a. közgyógyellátás	1	2	9
b. szociális étkeztetés	1	2	9
c. családsegítés, gondozás családsegítőtől vagy gyermekjóléti szolgálatától	1	2	9
d. élelmiszer, tüzelő juttatás	1	2	9
e. fogyatékosokat támogató szolgálat, fogyatékosok nappali intézménye	1	2	9
f. adósságkezelési szolgáltatás	1	2	9
g. tankönyv, gyermekintézmény térítési díjának átvállalása (ingyenes étkezés)	1	2	9
h. kisállat, vetőmag (pl. szociális földprogram vagy a Minden gyerek lakjon jól! programok keretében)	1	2	9

27. Sokan vannak ma Magyarországon, akiknek valamilyen tartozásuk, kifizetési hátralékuk van. A következők közül van-e Önöknek valamilyen kifizetési hátralékuk vagy adósságuk?

	van hátralékuk	nincs hátralékuk	nincs ilyen költségük	NT
a. lakbér, albérleti díj, közös költség elmaradásuk	1	2	0	9
b. lakáshitel, áruhitel esetében törlesztőrészlet elmaradásuk	1	2	0	9
c. gázszámla elmaradásuk	1	2	0	9
d. áram(villany)számla elmaradásuk	1	2	0	9
e. víz-, csatornaszámla, távfűtésszámla elmaradásuk	1	2	0	9
f. egyéb rezsiköltség (pl. telefon, TV, lakásbiztosítás) elmaradásuk	1	2	0	9
g. bolti tartozásuk	1	2	0	9
h. tartozás családnak / barátoknak / ismerősnek	1	2	0	9
i. egyéb, éspedig	1	2	0	9

28. Kérem, próbálja összeszámolni, hogy mindent egybevetve, hány forint kifizetési elmaradásuk, hátralékuk van? (KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy hitelfelvétel, tartozás esetében a törlesztőrészlet elmaradásáról, nem pedig a hitel nagyságáról van szó!)

..... Ft 9 – NT

29. Fenyegeti-e Önöket annak veszélye, hogy tartozás miatt elveszítik a jelenlegi lakásukat?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

30. Előfordult-e az utolsó 3 évben, hogy kikapcsolták Önöknél...

HA IGEN: És most mi a helyzet: ki van kapcsolva ...

					HA IGEN: → És jelenleg ki van kapcsolva?		
	Igen	nem	Nincs bevezetve	NT	igen	nem	NT
a. a villanyáramot?	1	2	0	9	1	2	9
b. a vizet?	1	2	0	9	1	2	9
c. a gázt?	1	2	0	9	1	2	9

31. Most néhány, a közelmúltban bevezetett intézkedésről kérdezem. Hallott-e arról, hogy a gyerekek 50 óra igazolatlan iskolai hiányzása után nem fizetnek iskoláztatási támogatást a családnak?

31.a. Egyetért-e ezzel?

31.b. Érintette-e ez az Önök családját?

Hallott-e arról, hogy...	Hallott-e róla?			Egyetért-e ezzel?			Érintette-e a családját?		
	igen	nem	NT	igen	nem	NT	igen	nem	NT
a. 50 óra igazolatlan iskolai hiányzás után nem fizetnek iskoláztatási támogatást?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
b. rendőr kísérheti az igazgatóhoz azt a 14 év alatti diákot, aki igazolatlanul hiányzik az iskolából?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
c. az önkormányzat elrendelheti, hogy segélyt, közmunkát csak az kaphat, akinek rendezett a lakókörnyezete?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
d. a család a gyermekek után adókedvezményt kap?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
e. a tankötelezettség életkorát 16 évre csökkentették?	1	2	9	1	2	9	1	2	9
f. a rokkantnyugdíjasok jogosultságát felülvizsgálják?	1	2	9	1	2	9	1	2	9

32. Most az egészségi állapotára vonatkozóan kérdezem. Mit mondana, az Ön egészségi állapota...

- 1 – kiegyensúlyozottan jó,
- 2 – változó, de inkább jónak mondható,
- 3 – változó, nem kielégítő, vagy
- 4 – egészségi állapota inkább rossz?
- 9 – NT

33. Van-e valamilyen tartós vagy krónikus egészségügyi problémája?

- 1 – van
- 0 – nincs
- 9 – NT

34. Ön mennyire tartja magát egészségesnek?

- 1 – egészségesebb, mint az Önhöz hasonló korúak,
- 2 – olyan egészséges, mint a hasonló korúak általában, vagy
- 3 – rosszabb az egészségi állapota, mint a hasonló korúaké?
- 9 – NT

35. Az elmúlt **4 hétben** milyen gyakran érezte...

	állandóan	gyakran	időnként	ritkán	soha	NT
a. azt, hogy tele van életerővel?	1	2	3	4	5	9
b. azt, hogy nagyon ideges?	1	2	3	4	5	9
c. azt, hogy annyira letört, hogy semmi sem tudja felvidítani?	1	2	3	4	5	9
d. nyugodtnak és békésnek magát?	1	2	3	4	5	9
e. azt, hogy tele van energiával?	1	2	3	4	5	9
f. szomorúnak és kedvetlennek magát?	1	2	3	4	5	9
g. azt, hogy kimerült?	1	2	3	4	5	9
h. boldognak magát?	1	2	3	4	5	9
i. azt, hogy fáradt?	1	2	3	4	5	9

36. Országunkban az emberek sokféle nemzetiséghez vagy etnikumhoz tartoznak. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát elsősorban?

1 – magyar	4 – horvát	7 – roma/cigány
2 – német	5 – román	8 – egyéb, éspedig:
3 – szerb	6 – szlovák	88 – M 99 – NT

37. És milyen nemzetiségűnek tartja magát másodsorban?

0 – nem tartozik más
nemzetiséghez	3 – szerb	7 – roma/cigány
1 – magyar	4 – horvát	8 – egyéb, éspedig:
2 – német	5 – román	88 – M 99 – NT
	6 – szlovák	

38. Van-e a családban olyan személy, aki romának/cigánynak vallja magát? (Ha az előző kérdések valamelyikére igennel válaszolt, akkor **rajta kívül**)

- 1 – van
2 – nincs
9 – NT

39. Ön vagy a háztartásban élők közül valaki tagja-e valamilyen ...

	sosem volt tag	korábban tag volt	most is tag	NT
a. civil vagy egyházi szervezetnek?	0	1	2	9
b. politikai pártnak, szervezetnek?	0	1	2	9

40. Előfordult-e az elmúlt évben, hogy Ön vagy a háztartás valamely tagja önként segített ...

	nem fordult elő	alkalmanként előfordult	rendszeresen előfordult	NT
a. politikai pártnak, civil szervezetnek	0	1	2	9
b. egyházi szervezetnek	0	1	2	9
c. települési közösségnek, lakóközösségnek	0	1	2	9
d. oktatási intézménynek	0	1	2	9
e. rokonoknak, barátoknak, szomszédoknak	0	1	2	9
f. egyébnek (pl. idegeneknek)	0	1	2	9

41. Ön születése óta ezen a településen él?

1 – igen

2 – nem → **HA NEM:** Melyik évben költözött a településre? évben 9 – NT

42. Mennyire szeret ezen a településen lakni, ahol most él? Kérem, osztályozzon 1-től 5-ig az iskolában megszokott módon, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon szeret itt lakni, az 1-es azt, hogy egyáltalán nem szeret!

egyáltalán nem szeret				nagyon szeret	NT
1	2	3	4	5	9

43. Tervezi-e hogy elköltözik a településről?

1 – igen

→ **43.a. HA IGEN:** Mikorra tervezi az elköltözést?

1 – egy éven belül

2 – 1-10 éven belül

3 – több, mint 10 év múlva

9 – NT

→ **43.b.** Hová költözne?

1 – faluba, a járáson/kistérségen belül

2 – városba, a járáson/kistérségen belül

3 – faluba, a járáson/kistérségen kívül

4 – városba, a járáson/kistérségen kívül

5 – külföldre

9 – NT

2 – nem

9 – NT

44. Hallott-e arról, hogy az Önök kistérsége részt vesz a gyermekszegénység elleni programban/gyerekesély programban?

1 – igen

2 – nem

→ **Ugrás a 47. kérdésre!**

9 – NT

45. Kérem, mondja meg, hogy a családjában van-e olyan 0-17 év közötti gyermek, aki részt vett a gyerekesély program keretében szervezett programokban, vagy igénybe vette a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

46. Ön vagy a család valamely más felnőtt tagja részt vett-e a gyerekesély program keretében szervezett programokban vagy igénybe vette-e a gyerekesély program szolgáltatásait?

1 – igen

46.a. HA IGEN: Milyen minőségben vett részt?

1 – résztvevőként, igénybe vevőként (pl. képzésen, előadáson)

2 – kísérőként

3 – önkéntes segítőként

4 – egyéb, éspedig:.....

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

MINDENKITŐL

47. Kérjük, mondja el saját szavaival, hogy mit tart a településen jónak, előnyösnek a gyerekek szempontjából?

.....

.....

.....

48. És mit tart hiányosságnak, mire lenne szükség a településen ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb helyzetük legyen?

.....

.....

.....

KÖSZÖNJÜK A VÁLASZADÁST!
(KÉRDEZŐ: FOLYTASD A GYERMEKKÉRDŐÍVVEL!)

KÉRDÉSEK A KÉRDEZŐNEK

K1. Hogyan ítéled meg a lakást?

	igen	nem	NT
a. A lakás sötét vagy berendezése sivár, egyhangú.	1	2	9
b. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából tiszták.	1	2	9
c. A lakás mindazon helyiségei, melyeket alkalmad volt megfigyelni, nagyjából rendezettek.	1	2	9
d. Az épület biztonságos egy gyerek számára (nem balesetveszélyes, nem rejt egészségügyi kockázatot).	1	2	9
e. Az udvar rendezett	1	2	9
f. A környező házak jó állapotúak, rendezettek	1	2	9
g. Az utca földút	1	2	9

K2. Jelen volt-e a kérdezett gyereke, gyerekei a beszélgetésen?

1 – igen

2 – nem

K3. **HA IGEN:** Az interjú alatt hogyan viselkedett az anya/a kérdezett a jelen lévő gyerekkel?

	igen	nem	NT
a. Az anya / a kérdezett bátorította a gyereket, hogy vegyen részt a társalgásban.	1	2	9
b. Az anya / a kérdezett válaszolt a gyerek kérdéseire, kéréseire.	1	2	9
c. Az anya / a kérdezett beszélgetett a gyerekkel (nem számít beszélgetésnek, ha csak rászólt a gyerekre, vagy negatív megjegyzést tett rá).	1	2	9
d. Az anya / a kérdezett bemutatta a kérdezőt a gyerekeknek.	1	2	9
e. Amikor az anya / a válaszoló a gyerekről beszélt, vagy mondott valamit a gyerekeknek, a hangneme, illetve ahogy beszélt, az a gyerek iránti pozitív érzéseiről tanúskodott.	1	2	9

A KÉRDEZÉS VÉGE: óra perc

--	--	--	--	--

HÁZTARTÁS sorszáma

--	--

Gyermek sorszáma
a háztartástáblából

.....

Gyermek keresztnéve

--	--	--	--

év

Gyermek születési ideje

--	--

hó

--	--

Hány éves?

Családok

Gyermek kérdőív

2013.

A válaszadás önkéntes!

Település neve:

--	--

*Kijelentem, hogy az általam kezelt és felvett adatokat bizalmasan kezelem,
azokat csak a kutatásban illetékes személynek adom át.*

Kérdező aláírása:

**A CSALÁDBAN LÉVŐ ÖSSZES 0-17 ÉVES GYEREKRE KI KELL TÖLTENI 1-1
KÉRDŐÍVET!**

KÉRDEZŐ: Tisztázd, hogy minden kérdés a címlapon szereplő keresztnévű gyerekre vonatkozik!

1. Meg tudná mondani, hogy mennyi volt a gyermek súlya, amikor megszületett?

..... gramm

9 – NT → **HA NEM TUDJA:** 1.a. És azt meg tudná-e mondani, hogy....

1 – 1500 gramm alatti,

2 – 1500-2500 gramm közötti, vagy

3 – 2500 gramm feletti súllyal született-e a gyermek?

9 – NT

2. A gyermek jár(t)-e bölcsődébe?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 2.a. Hány éves korától? év 99 – NT

2 – nem

9 – NT

3. A gyermek jár(t)-e Biztos Kezdet gyerekházba?

1 – igen → **HA JÁR(T):** 3.a. Összesen hány hónapot járt? hó 99 – NT

KÉRDEZŐ: ha évet mond, számold át hónapra!

3.b. Milyen gyakorisággal járt?

1 – naponta

2 – hetente többször

3 – havonta többször

4 – havonta egyszer vagy ritkábban

9 – NT

2 – nem

9 – NT

4. Járt-e a gyermek gyógytornára, fejlesztő tornára, logopédiai fejlesztésre, vagy egyéb, szakember által javasolt fejlesztésre?

1 – igen → **HA IGEN:** 4.a. Hány éves volt a gyermek, amikor elkezdődött a fejlesztése?
..... éves 9 – NT

2 – nem

9 – NT

5. Most a gyermek egészségi állapotáról kérdezek.
Van-e a gyermeknek hallásproblémája?

1 – van

2 – nincs

9 – NT

6. Van-e a gyermeknek látásproblémája?

1 – van → **HA VAN:** 6.a. Milyen súlyos a probléma?

1 – nem súlyos, szemüveggel jól lát

2 – gyengénlátó

3 – egyik szemére vak

4 – mindkét szemére vak

9 – NT

2 – nincs

9 – NT

7. Van-e a gyermeknek valamilyen EGYÉB tartós egészségügyi problémája (pl. asztma, allergia, reflux stb.)?

1 – van

2 – nincs → **ugrás a 9-re!**

9 – NT

8. Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül milyen betegségei vannak a gyermeknek!

	Van	Nincs	NT	X
a. mozgásszervi (csontozat, ízületek, izomzat) rendellenesség	1	2	9	X
b. keringési betegség (pl. szívrendellenesség)	1	2	9	X
c. tartós idegrendszeri betegség (pl. epilepszia)	1	2	9	X
d. emésztőrendszeri betegség (fekély, reflux stb.)	1	2	9	X
e. asztma	1	2	9	X
f. egyéb légzőszervi betegség	1	2	9	X
g. allergia (szénanátha, ekcéma)	1	2	9	X
h. depresszió vagy más pszichikai betegség	1	2	9	X
i. kóros soványság	1	2	9	X
j. kóros kövérség	1	2	9	X
k. egyéb betegség, éspedig:.....	1	2	9	X

9. Ön szerint a gyermek a korához képest testileg...

1 – kevésbé fejlett,

2 – átlagosan fejlett, vagy

3 – az átlagosnál fejlettebb?

9 – NT

10. Ön szerint a gyermek a korához képest értelmileg...

- 1 – kevésbé fejlett,
- 2 – átlagosan fejlett, vagy
- 3 – az átlagosnál fejlettebb?
- 9 – NT

11. Van-e a gyermeknek az életkorának megfelelő könyve? (KÉRDEZŐ: A testvérével közös könyv is. Tisztázd, hogy a kötelező iskolai tankönyvek nem számítanak bele!)

1 – van **HA VAN: 11.a.** Körülbelül hány életkorának megfelelő könyve van a gyermeknek?

- 1 – 1 és 3 között
- 2 – 4 és 9 között
- 3 – 10 és 19 között
- 4 – 20 vagy több
- 9 – NT

2 – nincs **HA NINCS: 11.b.** Miért nincs?

- 1 – nem engedhetik meg maguknak
- 2 – egyéb ok
- 9 – NT

9 – NT

12. Együtt szokott-e a gyermek étkezni mindkét szülőjével? (KÉRDEZŐ: Ha nem édesapjával, édesanyjával él egy háztartásban, akkor a nevelőszülőjével)

1 – igen **HA IGEN: 12.a.** Milyen gyakran?

- 1 – minden nap,
- 2 – hetente többször,
- 3 – hetente egyszer,
- 4 – havonta egyszer, vagy
- 5 – még ritkábban
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

0-9 ÉVES GYEREKEKRE

13. Szoktak-e Önök otthon a gyermeknek mesét olvasni vagy mondani?

1 – igen → **HA IGEN: 13.a.** Milyen gyakran szoktak?

- 1 – minden nap
- 2 – nagyjából kétnaponta
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal

2 – nem

9 – NT

9 – NT

3–17 ÉVES GYEREKEKRE

14. Hány éves korától jár(t) a gyermek óvodába?

..... éves korától

0 – nem járt óvodába → **ugrás a 17. kérdésre!**

99 – NT

15. Hány éves koráig járt a gyermek óvodába?

..... éves koráig

88 – jelenleg is óvodás

99 – NT

16. Felvették-e akkor az óvodába, amikor kérte?

1 – igen

2 – nem

9 – NT

17. Szokott-e a gyermeke számítógépet használni?

1 – igen → **17.a. HA IGEN:** Hol szokott számítógépet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

18. Szokott-e a gyermeke internetet használni?

1 – igen → **18.a. HA IGEN:** Hol szokott internetet használni?

1 – az iskolában/óvodában

2 – teleházban, közösségi helyeken

3 – barátoknál, rokonoknál

4 – otthon

9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET

2 – nem

9 – NT

6-17 ÉVESEK GYEREKEKRE

19. Hány éves korában kezdte el a gyerek az általános iskolát?

..... éves korában → **19.a. HA 7 ÉVESEN VAGY KÉSŐBB:** Mi volt ennek az oka?

- 1 – év-vesztes
- 2 – szülő kérése
- 3 – iskolaéretlen volt
- 4 – beteg volt
- 5 – egyéb ok, éspedig
- 9 – NT

TÖBB VÁLASZ LEHET!

0 – még nem iskolás

99 – NT

20. Valamilyen probléma miatt most vagy régebben járt-e kisegítő, felzárkóztató osztályba?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

21. Volt-e magántanuló, vagy eltanácsolták-e valamelyik iskolából?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

22. Ismételt-e évet az általános iskolában?

- 1 – igen **22.a. HA IGEN:** Hányszor? alkalommal
- 9 – NT

2 – nem

9 – NT

23. Mennyi volt a gyermek utolsó év végi tanulmányi átlageredménye?

Ha pótvizsgázott, mennyi volt a pótvizsga utáni tanulmányi átlageredménye?

..... ,

9 – NT

24. Hányadik osztályba jár jelenleg?

..... osztályba

88 – jelenleg nem jár iskolába → **ugrás a 29-re!**

99 – NT

25. Milyen tantervű osztályba jár?

- 1 – normál osztály/csoport
- 2 – gyógypedagógiai osztály/csoport
- 3 – tagozatos osztály/csoport, éspedig:
- 9 – NT

26. Jár-e jelenleg napközibe?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

27. Igénybe veszi-e az iskolai étkeztetést....

	Igen	nem	NT
a. iskolaévben	1	2	9
b. nyáron	1	2	9

28. **HA ÉTKEZIK AZ ISKOLÁBAN**

Az iskolai étkezéséért...

- 1 – a teljes összeget,
- 2 – az összeg egy részét, vagy
- 3 – semmit nem fizetnek?
- 9 – NT

28.a. A gyermek dohányzik-e?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

28.b. A gyermek fogyaszt-e alkoholt?

- 1 – rendszeresen
- 2 – alkalmanként
- 3 – sohasem
- 9 – NT

29. Jár-e a gyermek valamilyen különóra (pl: sport-, zene-, színház-, táncóra), vagy tagja-e ilyen célú szervezetnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem
- 9 – NT

30. Milyen gyakran olvas a gyermek kedvtelésből?

- 1 – minden nap
- 2 – hetente néhány alkalommal
- 3 – havonta néhány alkalommal
- 4 – évente néhány alkalommal
- 5 – sohasem
- 9 – NT

31. Az elmúlt évben volt-e a gyermek valamelyik családtaggal, vagy a család szervezésében múzeumban, zenei vagy színházi előadáson? (KÉRDEZŐ: az iskolai szervezésű programokat ne számítsd!)

1 – igen

2 – nem

9 – NT

32. Ha a család együtt néz TV-t, meg szokták-e beszélni Önök a gyermekkel a látottakat?

1 – igen

2 – nem

8 – nincs TV-jük

9 – NT

32.a. Most arról kérdezzük, hogyan tölti gyermeke a szabadidejét. Mennyire jellemző, hogy a gyerekek a szabadidejében....

Mennyire jellemző, hogy...	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. tv-t néz	4	3	2	1	9
b. számítógépezik	4	3	2	1	9
c. otthon játszik (egyedül, vagy testvéreivel)	4	3	2	1	9
d. szüleinek segít (háztartásban, üzletben stb.)	4	3	2	1	9
e. szervezett programon vesz részt	4	3	2	1	9
f. sportol, kirándul	4	3	2	1	9
g. barátaival, haverjaival találkozik	4	3	2	1	9
h. presszóba, bárba, kocsmába jár	4	3	2	1	9
i. csavarog, lődörög	4	3	2	1	9
j. egyáltalán nincs szabadideje	4	3	2	1	9
k. semmit sem csinál	4	3	2	1	9
l. egyéb tevékenységet végez	4	3	2	1	9

33. A gyermek számára biztosítottak-e az alábbiak?

HA NEM: Miért nem? (CSAK KÉRDEZD ÉS SOROLD BE!)

	Miért nem?					
	Igen	Nem	Nem engedhetik meg maguknak	Egyéb okok	NT	X
a. megfelelő hely tanulásra, házi feladat elkészítésére	1	2	1	2	9	X
b. íróasztal	1	2	1	2	9	X
c. minden, az iskola, óvoda által elvárt felszerelés	1	2	1	2	9	X
d. szótár	1	2	1	2	9	X
e. rendszeres szabadidős tevékenységben való részvétel (pl. sportolási lehetőség, ifjúsági programok)	1	2	1	2	9	X
f. fizetős iskolai kirándulásokon és programokon való részvétel	1	2	1	2	9	X
g. fizetett különóra (nyelv, zene, fejlesztő foglalkozás, sport, stb.)	1	2	1	2	9	X
h. zsebpénz	1	2	1	2	9	X

MINDENKITŐL

34. Talán korai még erről beszélni, mégis mit gondol, milyen iskolai végzettséget fog a gyermeke szerezni?

- 1 – legfeljebb 8 osztály
- 2 – szakiskola
- 3 – szakközépiskola
- 4 – gimnázium
- 5 – felsőfok
- 9 – NT

HA A GYEREK ÓVODÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi óvodájáról.

35. Melyik óvodába jár a gyermek jelenleg?

..... (óvoda neve és települése)

9 – NT, NV

36. Mennyire jellemzők a gyermek jelenlegi óvodájára a következők?

	teljesen jellemző	inkább jellemző	inkább nem jellemző	egyáltalán nem jellemző	NT
a. Jók az óvónők.	4	3	2	1	9
b. Az óvodában figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség.	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az óvoda berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az óvoda játékokkal, eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlzsúfoltak a csoportok.	4	3	2	1	9

37. Mennyire jellemző az óvodára, hogy magas a roma gyerekek aránya?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT, NV

38. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy óvodában a roma és a nem roma gyerekek egy csoportba, vagy ha külön csoportba járnak?

- 1 – ha egy csoportba járnak
- 2 – ha külön csoportba járnak
- 9 – NT

39. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az óvoda sikereinek, erősségeinek?

.....
.....
.....

40. És mit tart az óvoda hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....
.....
.....

HA A GYEREK ISKOLÁBA JÁR

Most néhány kérdést szeretnék feltenni a gyermek jelenlegi iskolájáról.

41. Melyik iskolába jár a gyermek jelenleg?

..... (iskola neve és települése)

9 – NT, NV

42. Mennyire jellemző az iskolában a drogprobléma, túlzott alkoholfogyasztás a gyerekek között?

- 1 – nagyon jellemző
- 2 – inkább jellemző
- 3 – inkább nem jellemző
- 4 – egyáltalán nem jellemző
- 9 – NT

43. Mennyire igazak a következő állítások a gyermek jelenlegi iskolájára?

	teljesen igaz	inkább igaz	inkább nem igaz	egyáltalán nem igaz	NT
a. Jók a pedagógusok.	4	3	2	1	9
b. Figyelembe veszik a gyerek kéréseit, igényeit.	4	3	2	1	9
c. Partnernek tekintik a szülőket.	4	3	2	1	9
d. A szülők bekapcsolódhatnak a programok kialakításába, szervezésébe.	4	3	2	1	9
e. Jó a gyerekközösség	4	3	2	1	9
f. A gyerek jól fejlődik.	4	3	2	1	9
g. Az iskola berendezése, bútorzata megfelelő	4	3	2	1	9
h. Az iskola eszközökkel való felszereltsége megfelelő.	4	3	2	1	9
i. Sok az erőszakos, verekedő gyerek.	4	3	2	1	9
j. Túlszűfoltak az osztályok.	4	3	2	1	9

44. Mennyire jellemző az iskolára, hogy magas a roma tanulók aránya?

1 – nagyon jellemző

2 – inkább jellemző

3 – inkább nem jellemző

4 – egyáltalán nem jellemző

9 – NT, NV

45. Véleménye szerint általában melyik jobb: ha egy iskolában a roma és a nem roma gyerekek egy osztályba, vagy ha külön osztályba járnak?

1 – ha egy osztályba járnak

2 – ha külön osztályba járnak

9 – NT

46. Kérem, saját szavaival mondja el, hogy mit tart az iskola sikereinek, erősségeinek?

.....

.....

.....

47. És mit tart az iskola hiányosságainak, fejlesztendő területeinek?

.....

.....

.....

**KÖSZÖNJÜK, HOGY VÁLASZAIVAL SEGÍTETTE
MUNKÁNKAT!**